

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/339985050>

Dobrogea culturală între Constanța și Balcic. Istorie, patrimoniu, peisaj

Book · March 2020

CITATIONS

0

READS

503

10 authors, including:

Alexandru Mexi

5 PUBLICATIONS 1 CITATION

SEE PROFILE

www.ziuaconstanta.ro

Dobrogea culturală între Constanța și Balcic

Istorie, patrimoniu, peisaj

ASOCIAȚIA ARCHÉ
Alina Chiciudean | Alexandru Mexi

Dobrogea culturală între Constanța și Balcic

Istorie, patrimoniu, peisaj

București, 2017

www.ziuaconstanta.ro

COORDONATOR PROIECT: **Alexandru Mexi**

AUTORI: **Delia Bălăican, Wendy Laura Cînta, Ștefania Dinu, Sebastian Ionescu, Oana Marinache, Alexandru Mexi, Diana Slav, Silvia Vrânceanu Nichita, Raluca Zaharia**

PREFAȚĂ: **Doina Păuleanu**

ILUSTRAȚII ȘI FOTOGRAFII: **Rebecca Bedelea, Octavian Carabela, Constantin Cheramidoglu, Cristian Gache, Sebastian Ionescu, Oana Marinache, Diana Slav, Serena Țenea, Livia Zaharia**

GRAFICĂ: **Cristian Gache**

ISBN: 978-973-0-25688-8

ePDF: 978-973-0-25689-5

© **Asociația ARCHÉ, 2017**

MANAGER PROIECT CULTURAL: **Alina Chiciudean**

Proiectul cultural „**Revitalizarea patrimoniului cultural românesc în Dobrogea și Cadrilater**” este realizat de către **Asociația ARCHÉ**, în parteneriat cu

Filiala Teritorială București a Asociației Peisagiștilor din România, Asociația Istoria Artei și Muzeul Național Cotroceni.

Pe lângă partenerii principali, proiectul este susținut de **Arhivele Naționale ale României, Centrul Local Constanța „Cercetașii Marini” al Organizației Naționale Cercetașii României, Muzeul Național Peleş, Clubul de jurnalism Tineret în (re)Acțiune al Asociației de Tineret „Eu, tu și ei” și Diana Slav - Constanța La Pas**

Proiect cultural co-finanțat de **Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).**

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.

Cuprins

Cuvânt înainte	6
Introducere	8
Constanța	11
Unicitatea Constanței - Octogon confesional	12
Geamia Hunchiar	12
Biserica greacă Metamorfosis	13
Biserica armeană Sfânta Maria	13
Sinagoga de rit askenad	13
Moscheea regală Carol I	16
Basilica romano-catolică Sf. Anton de Padova	16
Biserica bulgară Sf. Nicolae	17
Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel	18
Cazinoul din Constanța	
un monument Art-Nouveau la țărmul Mării Negre	20
Vile în Mamaia	30
De la decadență la dezolare	
note de peisaj contemporan constănțean	32
Periplu între Constanța și Balcic - Adamclisi și Turtucaia	37
Monumentul Victoriei de la Adamclisi: Trofeul lui Traian din Dobrogea	39
Turtucaia - file de presă	42

Balcic	47
Palatul Regal de la Balcic	49
Grădinile regale de la Balcic	
Coroana verde a Coastei de Argint	60
Vilegiatură românească în Balcic	64
Pavilionul Grănicerilor	64
Vila Gh. D. Mugur sau „Turnul lui Mugur”	66
Vila Ion Pillat	68
Vila Octavian Moșescu	70
Primăria Balcic	71
Vila Mircea Cancicov	72
Vila Natalia Ioanidi	74
Vila Sanda Smărăndescu	76
Casa Cecilia Cutzescu-Storck	78
Prezența Elizei Brătianu în Cadrilater	81
Familia Chrissoveloni și Balcic	84
Peisaj de devastare și consum în Balcic	
O grilă de lectură contemporană	88
În loc de final	
Poftiți în Dobrogea culturală!	92
Surse fotografice	94

Cuvânt înainte

Doina Păuleanu

Proiectul *Revitalizarea patrimoniului cultural românesc din Dobrogea și Cadrilater*, pornește de la convingerea specialiștilor implicați cu profesionalism și entuziasm în derularea sa că ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră, de la Constanța la Balcic, reprezintă o zonă de importanță strategică în istoria factuală și culturală a poporului român.

Nicolae Iorga, care a cercetat această provincie cu interes și atenție cuvenită, menționează: „Dobrogea a făcut mai întâi parte din domeniul de colonizare a Ellenilor și anume din acela care fu creat de la prima mișcare a acelei vieți active a Ioniei, care simțea nevoia de a radia peste tot pământul. Expansiunea colonilor greci [...] a cuprins în rețeaua sa întreaga regiune dintre Dunăre și Mare, cu șapte secole înainte de Christos”. Nu a fost o întreprindere facilă, dar grecii reușesc în demersul lor (*Legenda Argonauților poate fi, în acest sens, o lectură instructivă*), care duce la schimbări majore, reflectate, între altele, în toponimie: Pontos Axeinos

(mare neospitalieră) își dobândește (re)numele de Pontos Euxeinos (*primitoare*), deși Publius Ovidius Naso, relegat și ulterior mort la Tomis (*Constanța*) în anul 17 (iar în 2017 se comemorează bimilenarul), are cu totul altă părere, scriind cu tristețe iremediabilă despre pământul arid care se aseamănă nesfârșitelor ape: „in terra est altera forma maris”, dar și despre marea lipsită de porturi (*deci de minimă civilizație*): „mare portibus orbium”.

Mai târziu, romanii recunosc oficial comunitatea cetăților pontice, numită Pentapolis și apoi Hexapolis, alcătuită din Histria, Tomis, Callatis (*Mangalia*), Dionysopolis (*Balcic, așezare teoforă*), Odessos (*Varna*), Mesembria (*Nesebar*), care prefigurează un destin comun al zonei, asigurat, între alți factori majori, de pătrunderea timpurie a creștinismului, fără a exclude diversitatea, dezbinarea sau chiar luptele survenite periodic de-a lungul veacurilor; și aceasta pentru că Dobrogea devine un „drum de invazii” (Vasile Pârvan), un coridor între lumea eurasiatică din

nordul Pontului Stâng și lumea mediteraneană. În cele din urmă are loc o schimbare a valorilor civilizației, „orientalismul reacționează împotriva cuceririi spiritului elenic și particularismul [determină o] renaștere a spiritului local împotriva uniformității greco-romane” (Gh. I. Brătianu). Toate aceste însemnate evenimente ale istoriei își găsesc în monumentele, cetățile, edificiile și ansamblurile urbane din acest areal, reprezentări modeste, grandioase sau chiar triumfale, cu certă acoperire identitară, pe care proiectul le-a evidențiat cu acribie științifică, având la bază studiul in situ și pe documente.

După secole de istorie frământată, în care cetățile pontice și cele de pe limesul dunărean s-au aflat sub vremi, în Dobrogea, adevărat amestec de popoară (Eminescu), Regele Carol I implementează un proiect de țară cu însemnate izbânzi (portul fiind menit să lege România de lume), despre care se face vorbire în cercetarea pe care o prefațez, iar regina Maria descoperă, vrăjită, la scurtă vreme după

descinderea primilor pictori la Balcic, acest colț fermecător, pe care l-a căutat toată viața și l-a găsit în sfârșit. „De un tragism care te înfioră”, după spusa lui Tonitza, care a pictat așezarea în lumină transparentă și diafană, Balcicul a creat în arta românească „un adevărat curent cu putere aproape de școală” (Emanoil Bucuța).

Am citit cu interes și nostalgie materialele din această lucrare, care dau seama despre locuri studiate și descrise de mine pe larg, în volume și monografii, cu certitudinea că orice efort - și cu atât mai mult cele meritorii, de tipul proiectului Dobrogea culturală între Constanța și Balcic - pot și trebuie să contribuie la o schimbare de mentalitate a factorilor de decizie și a publicului deopotrivă; doar astfel Dobrogea își va reafirma statutul de provincie pedagogică, iar călătoriile la mare în România și Bulgaria vor constitui argumente culturale și escale formative de neocolit.

Introducere

De la zona de importanță strategică, la spațiu de creație artistică și la peisaj cultural complex și diversificat, de importanță local-regională și chiar internațională, zona Dobrogei și a Cadrilaterului prezintă un rol deosebit în istoria factuală și în istoria culturală a poporului român. În acest teritoriu al Romaniei Mari se regăsesc obiecte și obiective de patrimoniu multicultural, multietnic și natural al căror trecut și importanță în istoria națională sunt încă puțin (re)cunoscute în prezent.

Acest volum propune o incursiune culturală în peisajul dobrogean și pe malurile vechiului Cadrilater, urmărind a pune în lumină unele dintre cele mai spectaculoase obiective culturale pe care aceste zone le cuprind. Uitate și neglijate, acestea merită o atenție deosebită atât din partea specialiștilor, cât și din partea marelui public care își petrece vacanțele estivale pe țărmul Mării Negre fără însă a fi informat de faptul că arida Dobroge sau peisajele de la sud de graniță ascund adevărate comori de multe ori abandonate.

Textul poate fi citit ca o hartă. Ascunde indicii care permit celor ce îl parcurg să descopere valori uitate ale României. Prezintă obiective de patrimoniu și de peisaj cultural cu o valoare deosebită, dar atinge și subiecte sensibile adesea ignorate din istoria, mai tragică, a țării. Volumul este așadar o hartă modernă a unor pirați în căutare de comori culturale, iar scopul ei principal nu este doar de a ajuta la descoperirea acestora, ci mai ales de a crea premisele unei mai bune administrări și ale unei mult dorite restaurări și conservări adecvate a acestora.

La construcția acestui volum au participat numeroși specialiști din domenii diverse precum istorie, istoria artei, arhitectură, urbanism, peisagistică, jurnalism ș.a. care au abordat subiecte ce țin atât de istoria și imaginea unui loc sau ale unui obiectiv cultural, istoria unor personaje de renume care au jucat un rol foarte important în construcția identitară a unui spațiu, istoria tragică a unor evenimente armate uitate și neglijate de manualele școlare contemporane sau importanța unor zone și peisaje

culturale unicat. Fiecare descriere poartă structura și semnătura unică a celui care a redactat-o, în timp ce imaginile de arhivă sau fotografiile contemporane dublează textul și subliniază atât valoarea, cât și starea de conservare a patrimoniului natural și construit, atât de ofertant și totuși atât de puțin (re)cunoscut de publicul larg.

Dobrogea și Cadrilaterul conturează împreună un peisaj natural, etnic și cultural unic pentru România și poate chiar pentru întreaga lume. Caracterizat de ariditate, arealul studiat cuprinde totuși o impresionantă deltă, este gazda unor edificii și situri arheologice de importanță națională, dar și internațională, este cămin pentru mai multe grupuri sociale și religioase care coexistă de secole, este scena care asistă la spectacolul mării și, nu în ultimul rând, este muzeul care ascunde un patrimoniu construit de o valoare incomensurabilă. Cu toate acestea, periplul cultural al specialiștilor implicați în proiect și în redactarea acestui volum nu a putut cuprinde decât o mică, ba chiar minusculă, parte a bogatei moșteniri naturale și culturale a locului.

Întrucât atât proiectul cultural “Revitalizarea patrimoniului cultural românesc din Dobrogea și Cadrilater”, cât și acest volum au avut în vedere patrimoniul natural, dar mai ales construit, de care se leagă făurirea statului român modern, subiectele pe care le vom aborda în continuare fac parte din categoria obiectivelor istorice și de patrimoniu a căror importanță în acest proces este vădită. Așadar, volumul va fi structurat pe trei secțiuni principale în care vor fi discutate și analizate obiectele și obiectivele de patrimoniu cultural și natural din două orașe reprezentative, respectiv Constanța și Balcic, precum și câteva obiective de patrimoniu din inima Dobrogei și a Cadrilaterului.

Constanța

Principalul oraș portuar al României și una dintre cele mai apreciate stațiuni urbane ale sezonului estival, Constanța deține un patrimoniu cultural, multietnic și religios unic în România. Deși tăcut, puțin cunoscut și adesea foarte degradat, acesta se încăpățânează să trăiască. Este vorba despre întregul ecosistem urban al anticei peninsule a municipiului de pe malul mării și despre obiectivele culturale și de patrimoniu care îi asigură identitatea și originile. Mai discutăm despre cazinou, despre faleză, dar și despre obiective mai puțin cunoscute cum ar fi octogonul edificiilor de cult aparținând mai multor comunități religioase care se desfășoară pe o arie extrem de restrânsă. Mai este vorba însă și despre un patrimoniu construit aflat pe cunoscutul satelit urban al orașului - stațiunea Mamaia. Recunoscută ca una dintre cele mai atractive stațiuni estivale, Mamaia deține și ea un patrimoniu de mare valoare, dar care se pierde printre buticurile și hotelurile așa-zise de lux care îl sufocă.

Unicitatea Constanței – Octogon confesional

Diana Slav

„În Dobrogea, fiecare pas îți prezintă ceva nou, fiecare cărare îți spune o poveste, fiecare movilă închide în ea o legendă de aur; chiar și fiecare copac are parcă ceva de spus în singurătatea câmpului și sub soarele arzător al Dobrogei. Dobrogea nu are nevoie de prea mulți admiratori, ea are nevoie de câțiva oameni care să o înțeleagă și iubească cu adevărat.” (Pericle Martinescu, 1911-2005 - scriitor dobrogean)

Constanța este mai mult decât o destinație de weekend, de sezon estival sau de noapte albă. Ea este un oraș suficient de ofertant și poate constitui chiar un bun exemplu de city-break. Și o vizită aici poate fi planificată independent de sezonul turistic.

Unicitatea Constanței, atât pe plan local, cât și pe plan european și mondial, o reprezintă mixitatea culturală care a condus implicit și la o mixitate religioasă. Orașul este dovada vie că mai multe comunități pot conviețui de mai bine de 150 de ani fără să aibă conflicte și mai mult decât atât, să lucreze împreună. Am putea spune chiar că este o îmbinare între Orient și Occident în cea mai vie formă cu putință.

Marele record al acestora este faptul că în zona peninsulară există un octogon confesional vechi de mai bine de 150 de ani. Dintre cele 8 lăcașe de cult aflate într-o arie restrânsă de ordinul a doar câteva sute de metri pătrați, 7 sunt încă funcționale.

Geamia Hunchiar

Construită în 1867 și finalizată în 1869, este unul din cele mai vechi lăcașe de cult, alături de Biserica greacă Metamorfosis, care este la doar câteva sute de metri distanță.

Hunchiar în traducere înseamnă „guvernator”, iar moscheea mai poartă și numele Aziziye, după numele sultanului Turciei din acea perioadă, Abdul Aziz. La intrare se poate observa semnătura în piatră a sultanului și se pot admira ușile sculptate în lemn și purtând simbolul lalelei.

Zidurile au o grosime de 85 de cm, iar la construcția minaretului au folosit și pietre din zidurile cetății Tomis și din ziduri de apărare otomane distruse între 1828-1829. Zidurile Tomisului se află și ele în imediata apropiere a zonei peninsulare, putând spune astfel că o delimitează de restul orașului.

Biserica greacă

Metamorfosis

Comunitatea greacă a fost implicată încă de acum mai bine de 100 de ani în viața culturală a orașului. Ea ne-a dat una dintre primele școli (1865), primul teatru al orașului Constanța (1898 - actualul Teatru Căluțul de Mare și centrul Elpis), al doilea centru cultural al orașului Constanța fiind construit și donat tot de un filantrop grec, Demostene Tranulis, în 1927.

Prima biserică creștină a Constanței - încă în picioare și funcțională - li se datorează tot grecilor. Ei au negociat cu conducerea otomană pentru construirea lăcașului religios creștin. La intrare se poate observa descrierea exactă a detaliilor impuse de către aceștia la construcția ei.

Biserica a început să fie construită în 1862 și era deja finalizată în 1867. Pe partea frontală se poate vedea însă că este datată cu anul 1868, în timp ce în Lista Monumentelor Istorice este înregistrată cu anul 1869. Policandrele din interior sunt donate încă din 1862 și sunt realizate cu cristale de Murano.

Actul care permitea construirea bisericii (Firmaul împărătesc) era foarte strict în privința dimensiunilor, una dintre condițiile de bază fiind că nu avea voie să fie mai înaltă decât moscheea din apropiere (Geamia Hunchiar) astfel încât inițial acoperișul a fost plat și nu a avut clopotniță (singura chemare la rugăciune fiind permisă doar musulmanilor). Clopotnița existentă acum fost adăugată în 1945.

Biserica armeană

Sfânta Maria

Potrivit însemnărilor istorice, armenii din Constanța și-au construit o primă biserică din lemn încă din 1740, aceasta căzând însă ulterior pradă unui incendiu. Cea din prezent se află într-o clădire din 1880 unde funcționa școala pentru copiii comunității armenie de la acea perioadă. Clopotnița i-a fost adăugată mult mai târziu.

Sinagoga

de rit așkenazi

Singurul lăcaș de cult nefuncțional din octogonul confesional este unica sinagogă din oraș, în contextul în care comunitatea evreiască a Constanței numără în prezent mai puțin de 50 de persoane.

Sinagoga așkenazi a fost construită în jurul anului 1911 (prin donații de la Pincus Shapira, ceasornicar furnizor al Casei Regale), în timp ce sinagoga de rit sefard, construită în 1908, a fost demolată la scurt timp după cutremurul din 1977.

Încă din anii 1990, sinagoga a fost abandonată și acum este într-o avansată stare de degradare, acoperișul fiind deja prăbușit, iar zidul principal prezentând crăpături adânci.

1	2
3	

- 1 - Geamia Hunchiar
- 2 - Biserica greacă Metamorfosis
- 3 - Biserica armeană Sfânta Maria

4 - Sinagoga de rit aşkenazi

5 - Moscheea regală Carol I

6 - Basilica romano-catolică Sf. Anton de Padova

Moscheea regală Carol I

Pe terenul pe care se află acum moscheea a existat în trecut o altă geamie turcească - Mahmudia.

Piatra de fundație a acestei moschei a fost pusă de Regele Carol I în semn de mulțumire pentru comunitatea musulmană. Din acest motiv, moscheea poartă numele suveranului, ceea ce reprezintă o formă deosebită de apreciere din partea comunității musulmane, întrucât există puține cazuri în care numele unui non-musulman să fie dat unui lăcaș de cult al acestei religii. Construcția a început în 1910 și a fost finalizată în 1913, proiectant fiind Victor Ștefănescu, a cărui semnătură se regăsește în curte înscrisă în piatră.

Clădirea este prima care folosește în România materialul inovator reprezentat, în epocă, de betonul armat și prezintă un mix de elemente bizantine și românești. Ușile au fost făcute de meșteri italieni, minaretul are 47 de metri și se permite urcarea pentru o priveliște panoramică deosebită, dar pentru care va trebui să fiți pregătiți să urcați 140 de trepte în spirală.

În interior se regăsește un brâu de culoare închisă cu caractere arabe unde sunt prezentate cele 99 de nume ale lui Allah. Faianța este un model special folosit doar în lăcașe de cult și a fost donată de guvernul turc în 1910.

Tot în interior se poate descoperi și un covor foarte vechi, parțial desfășurat. Acesta are o vechime de aproximativ 200 de ani, și reprezintă un cadou din

partea sultanului Abdul Hamid și a fost folosit inițial la moscheea de pe insula Ada Kaleh. El cântărește aproape 500 kg, este lucrat de mână și complet desfășurat are o suprafață de 144 metri pătrați.

Basilica romano-catolică Sf. Anton de Padova

Primul lăcaș de cult destinat comunității catolice datează din 1885, iar clădirea în forma pe care o avem acum este construită în perioada anilor 1930. Există un colț care ce pare a fi avariat, el este însă martorul unui proiect neterminat. Planul inițial propunea construirea unei pergole în 2 rânduri cu câte 5 arcade prin care lumea trebuia să ajungă la intrarea principală. Lucrarea nu s-a mai făcut din lipsă de fonduri. A fost păstrat însă începutul de arcadă deoarece construcțiile de cărămidă trebuie să fie interșesute și s-a sperat ca lucrarea să fie continuată cu alte fonduri și astfel terminate și arcadele.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, soldații ruși au folosit clădirea pe post de depozit de muniție, iar turnul pe post de observator pentru supravegherea zonei portuare.

Aflată într-o stare avansată de degradare, biserica a fost renovată cu fonduri donate de o comunitate din Polonia. Preotul acestei comunități este cel care urma să devină binecunoscutul Papă Ioan Paul al II-lea.

Biserica bulgară Sf. Nicolae

Biserica bulgară a primit aviz de construcție în 1898 și a fost finalizată în 1907 de către comunitatea bulgară, având în curte și o școală bulgară funcțională până în anii 1940. Inițial a fost inscripționată cu caractere chirilice.

Datorită bombardamentelor din 1941, care au avariat Catedrala Ortodoxă Petru și Pavel, biserica Sf. Nicolae a preluat rolul de catedrală a orașului, moment în care i-a fost schimbată și pictura, deoarece s-a dorit inscripționarea acesteia cu caractere latine.

Între 1961 și 1987 a fost folosită ca lăcaș de cult pentru comunitatea luterană.

Octogonul confesional este completat de Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel.

Biserica ortodoxă Sfinții Apostoli Petru și Pavel

Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel

Oana Marinache

Pe parcursul lucrărilor de decorare și finisare a Bisericii Domnița Bălașa, arhitectul austriac de origine cehă, Carol Benisch (1822-1896), participă alături de arhitectul Alexandru Orăscu la proiectarea altui edificiu de cult, foarte asemănător stilistic (neobizantin) cu cel din București: catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța.

În 4 septembrie 1883 se pune piatra de temelie a noii biserici. Inițial au fost alocate fonduri de 250.000-300.000 lei și i se solicitaseră planuri arhitectului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Alexandru Săvulescu (1847-1902), dar din 1882 Alexandru Orăscu este responsabil de proiect. Nu cunoaștem proiectul inițial al lui Săvulescu și motivele pentru care s-a renunțat la el. Dintr-o regretabilă eroare, multă vreme s-a propagat ideea că proiectul a fost conceput de arhitectul Ion Mincu (1852-1912).

În 3 mai 1883, Carol Benisch este desemnat arhitect diriginte al șantierului din peninsulă, căci o primă amplasare fusese refuzată de Benisch pe motiv că terenul nisipos era periculos pentru ridicarea edificiului.

Surse:

A.N.D.J.C., fond Primăria Constanța, dosar 24/1882-1909

Bibliografie:

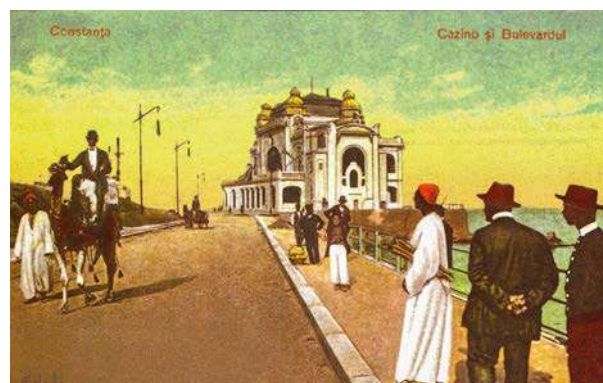
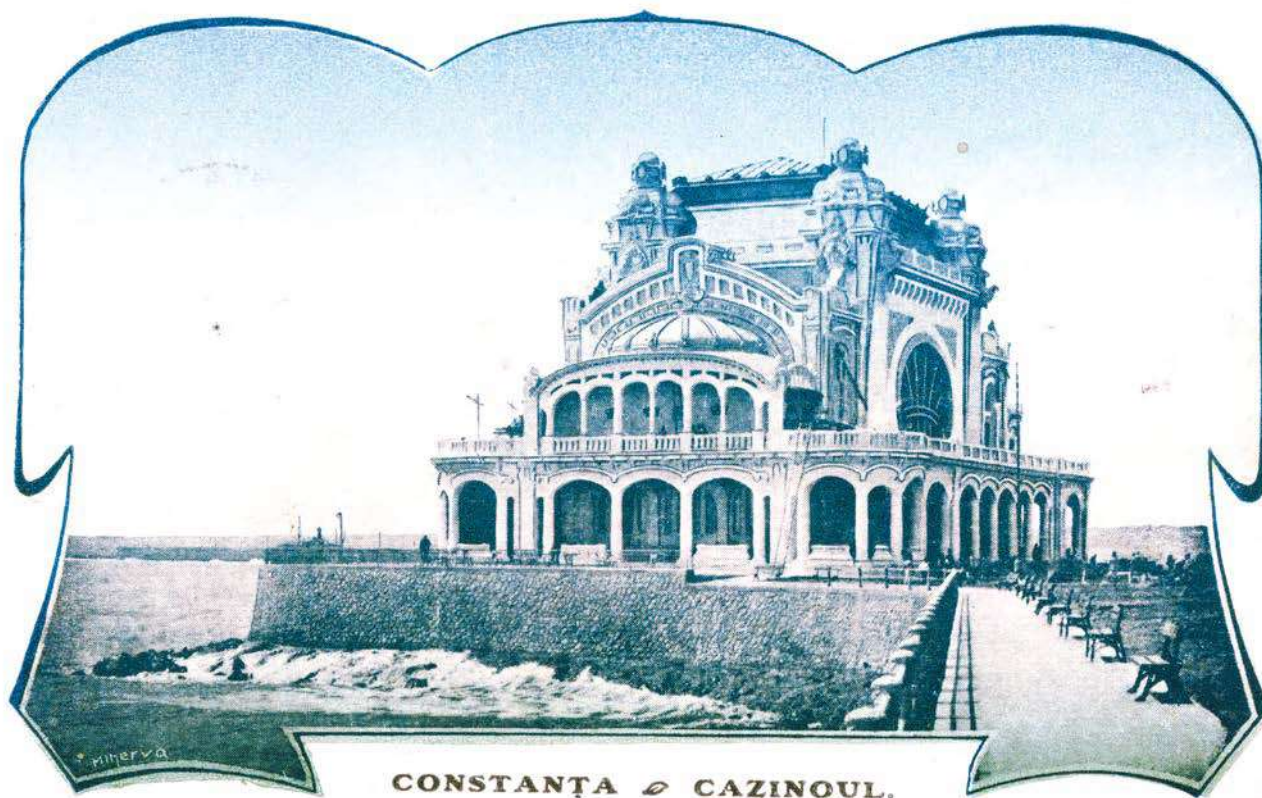
Oana Marinache, *Carol Benisch, 50 de ani de arhitectură*, Ed. Istoria Artei, București, 2015

Ion N. Socolescu, *Analele arhitecturii*, anul III și anul IV, 1892-1893, F. Goebel & fiii, București

Antreprenor a fost localnicul Henri Guaracino. Benisch a utilizat aceeași tehnică de lucru, folosind cărămidă presată, decorația exterioară fiind foarte asemănătoare celei a Domniței Bălașa. Lucrările de construcție s-au finalizat, într-o primă etapă, în 1885, dar lucrările de decorație au continuat, cu multe controverse, din cauza picturii realizate de George Demetrescu Mirea (1852 - 1934). Etapele de construcție nu sunt documentate în arhiva primăriei, lipsindu-ne și planurile.

Elementele interioare concepute de arhitectul Ion Mincu au fost un tron regal, candela, sfeșnice, stranele și iconostasul, în mare parte aurite/poleite. Așa cum se afirma în revista „Analele Arhitecturii”, Mincu a avut o sarcină grea din lipsa unor surse documentare și a încercat să recreeze stilul bizantin în materie de decorație, potrivit tradiției locale. Lucrările au fost executate la Paris de către Casa André Doré.

Sfințirea catedralei a avut loc în 22 mai 1895, clădirea suferind, de-a lungul timpului, diferite pagube în urma cutremurelor și bombardamentelor.

Cazinoul din Constanța

un monument Art-Nouveau la țărmul Mării Negre

Ștefania Dinu

Cazinoul din Constanța, remacabil monument de arhitectură în stil Art Nouveau, are o poveste ale cărei începuturi sunt consemnate pe parcursul anului 1880, imediat după revenirea Dobrogei sub administrația românească, după Războiul de Independență.

Modernizarea Constanței era o necesitate, trebuind să devină un oraș cu funcții portuare și balneo-climaterice, portul fiind și el terminat în această perioadă. Inginerul Anghel Saligny a proiectat nu numai portul, ci și faleza cu promontoriul său, după ce realizase și podul peste Dunăre, care lega astfel Dobrogea de țară. Pentru a da orașului un loc de agrement, în vederea atragerii vilegiaturiștilor, care doreau să-și petreacă vacanța la malul Mării Negre, autoritățile au luat hotărârea de a înființa un cazinou pe faleza Mării Negre. Aceasta era o clădire de paiață căptușită cu scânduri la exterior și se numea „Cazin” sau „Kursaal”, fiind situată lângă Farul Genovez. Imobilul cuprindea o sală de dans, două săli de lectură, două săli de jocuri și o terasă la malul mării.

Clădirea din lemn a Cazinoului a fost distrusă de o furtună puternică în cursul anului 1891, astfel că, la începutul anului 1892 a fost aprobată demo-

larea. Noul local al Cazinoului a fost mutat de lângă Farul Genovez, spre zona portului, mai precis a fost amplasat pe locul actualului edificiu. Și noul cazinou avea o sală de dans, mai multe încăperi și o terasă deschisă către mare.

Deși era în plină afirmare, curentul Art Nouveau nu era agreat de toți politicienii locali. În toiul discuțiilor, construcția Cazinoului a început totuși, sub directa supraveghere a arhitectului Renard. S-au turnat concomitent fundațiile, pentru a asigura platforma „decupată din mare”, pe care urma să se realizeze construcția. În anul 1905 însă, liberalii au plecat de la putere, locul lor fiind luat de conservatori. Aceștia au renunțat la serviciile lui Daniel Renard și au apelat la unul dintre cei mai cunoscuți arhitecți români din acea perioadă, Petre Antonescu. Acesta a conceput un Cazinou asemănător unui teatru, având la extremitățile fațadei două turnuri. La data de 8 august 1905, într-o adresă emisă de Ministerul Lucrărilor Publice se preciza că arhitectul Petre Antonescu a fost desemnat să realizeze noile planuri ale Cazinoului, propunând o construcție în stil neoromânesc.

Când cea de-a doua fundație a edificiului a fost gata, în 1907, liberalii au revenit la putere, iar primul liberal Cristea Georgescu, în urma analizei stadiului de construcție a Cazinoului, a identificat unele inconveniente ale proiectului lui Petre Antonescu, fapt pentru care, a reatribuit lucrarea arhitectului Daniel Renard. Potrivit arhitectului Radu Cornescu, autorul albumului „Cazinoul din Constanța - scurtă istorie în imagini”, „nici măcar o virgulă din proiectul lui Petre Antonescu nu o regăsim în ceea ce este azi Cazinoul din Constanța” (Cornescu, 2011, p. 55).

Astfel, a fost turnată cea de-a treia fundație, construcția Cazinoului în forma sa actuală începând în anul 1907. În decembrie 1909, o comisie a Ministerului Lucrărilor Publice, din care făceau parte inginer Elie Radu și arhitecții Ion Mincu și Dimitrie Maimarolu a fost solicitată să studieze proiectul privind construcția în derulare a Cazinoului. Comisia a sugerat ca scara de onoare să fie degajată cu o arcadă spectaculoasă, adăugarea unei săli restaurant și a unei bucătării, construirea de vestiare, toalete noi și suprimarea unor trepte și ferestre.

În acest context, reprezentanții Primăriei l-au solicitat pe arhitectul Victor Ștefănescu pentru a se ocupa de modificările recomandate de comisie. Astfel, Victor Ștefănescu a realizat două extinderi care au schimbat substanțial imaginea clădirii: extinderea spațiului de la etajul I, cu încă un salon în partea dinspre mare și extinderea din spatele scenei sălii de spectacole. Ulterior, Vitor Ștefănescu va fi desemnat pentru a construi Moscheea Carol I (finalizată în 1913), localul Primăriei (terminat în 1921) și Cazinoul din Mamaia (realizat între 1931-1934).

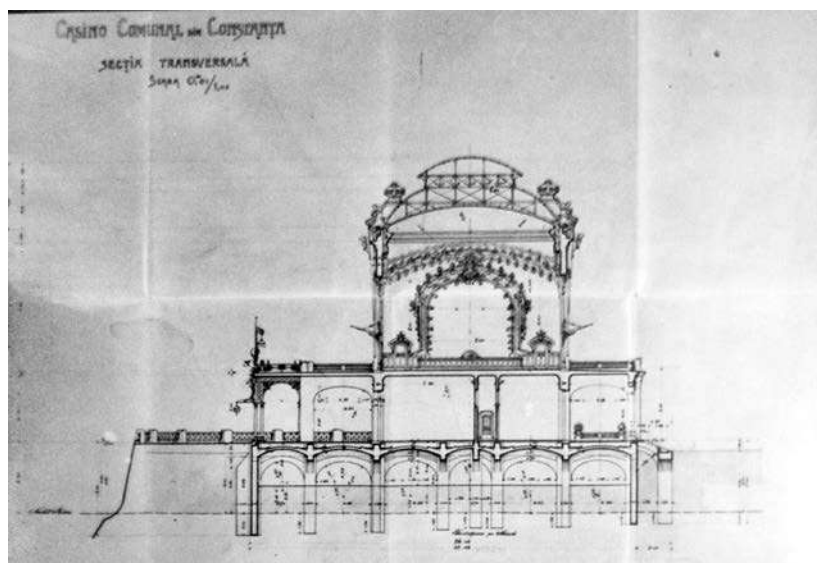
Ultimul arhitect angajat de Primărie a fost Grigorie Călinescu, care s-a ocupat de finalizarea ultimelor decorațiuni și amenajări interioare, puse în acord cu mobilierul.

În ceea ce privește firma care a lucrat la dotările interioare, aceasta a fost Casa Emil Prager & D. Biller din București, căreia i s-au plătit 79.000 lei.

După finalizarea construcției, Cazinoul a stârnit controverse și critici, cum a fost de exemplu la 8 august 1910, când în ziarul „Conservatorul Constanței” se scria: „Cetățenii Constanței pot acum să se mândrească și ei cu ceva. Noua clădire a Cazinoului Comunal, despre care începusem să credem că nu se va mai isprăvi niciodată, întocmai ca mitologica pânză a Penelopei, este în sfârșit gata. Din punct de vedere al esteticei arhitectonice, lasă foarte mult de dorit. Complecta asimetrie și amestecul babilonic al stilurilor din care se desprinde impresiunea nelămurită a unei plăsmuiri hibride, fac din noul cazin comunal un monument ridicat în cinstea nepriceperei și prostului gust” (Cazinoul din Constanța - zăbucium de istorie, <http://Constanta.imagini.vechi.blogspot.ro>).

Cazinoul a fost inaugurat la data de 15 august 1910, în prezența principelui moștenitor Ferdinand, prilej cu care au ținut discursuri prim-ministru Ionel Brătianu și a omul politic Vasile Morțun. Discursurile oficiale au fost urmate de un spectacol susținut de trupa de teatru Davila și un fastuos bal la care au luat parte notabilitățile Constanței.

În contextul disputelor politice, despre Cazinou s-a spus și că „era o matahală împopoțonată cu tot felul de zorzoane”, iar în decembrie 1911, ziarul „Drapelul”, oficiosul local al liberalilor adresa critici primarului Constanței care „prin situația domniei sale de

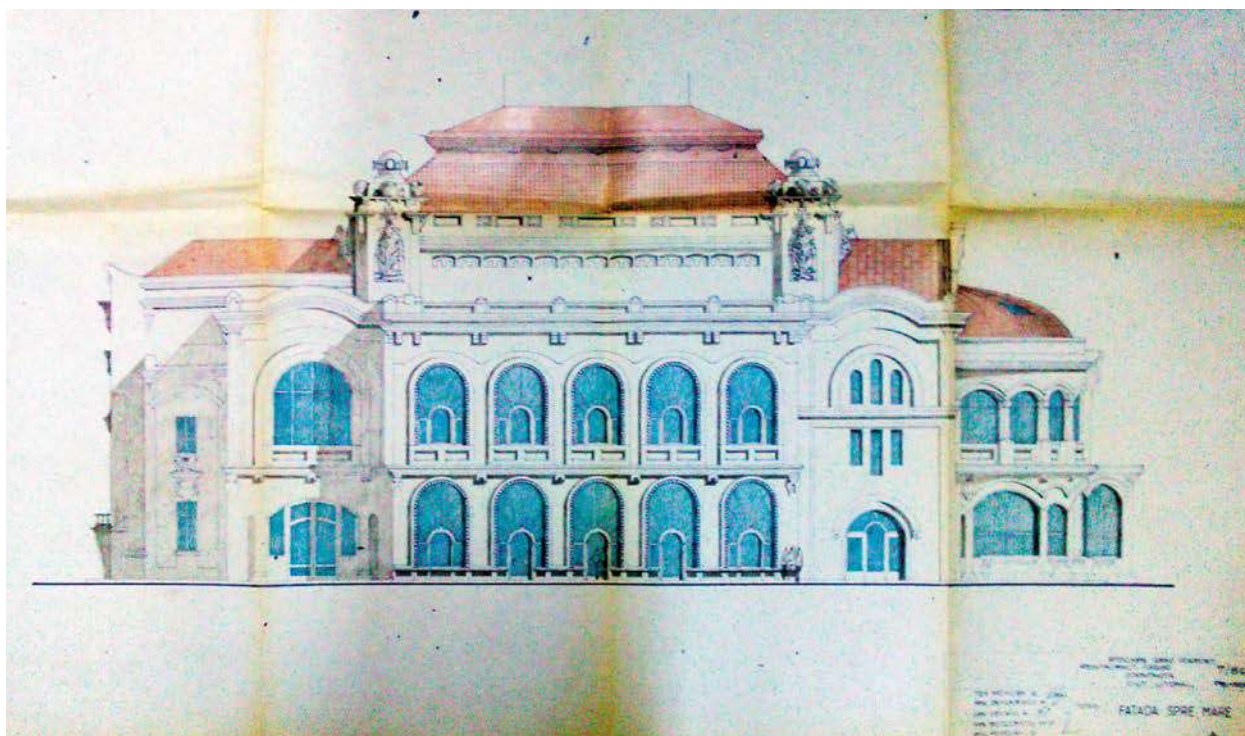
șef al serviciului tehnic și consilier comunal, putea și era chiar dator să zădărnicească și să împiedice monstruoziitatea” (Cazinoul din Constanța - zbcium de istorie, <http://Constanța imagini vechi.blogspot.ro>).

După deschidere, la 15 martie 1911, Cazinoul a fost închiriat lui Alphonse Hietz, proprietar de restaurante și hoteluri din București. Pentru a-l face rentabil, deoarece costurile fuseseră foarte ridicate, Primăria a autorizat jocurile de noroc, fapt pentru care localul a fost dotat cu două mese de biliard și 17 mese rotunde pentru jocurile de cărți. În scurt timp, Cazinoul din Constanța a devenit unul dintre stabilimentele cele mai cunoscute de acest gen din Europa, fiind preferat de împătimiții jocurilor de noroc, care veneau la Constanța din toate colțurile lumii.

În 1912, Primăria a concesionat Cazinoul baronului Edgar de Marçay, care a fost cel ce a început construcția hotelului Palace, cu scopul de a deservi clienții Cazinoului.

În timpul Primului Război Mondial clădirea Cazinoului a fost transformată în spital și a fost vizitată de mareșalul August von Mackensen. Deși spital, clădirea a fost și bombardată, reparațiile încheindu-se complet abia în anul 1928. Cazinoul a fost restaurat ulterior, în anul 1937, de însuși proiectantul Daniel Renard.

Din 1941, Cazinoul a devenit gazdă pentru trupele germane care au fost cazate în frumosul edificiu de la malul mării și din nou a avut de suferit de pe urma bombardamentelor, dar a fost renovat în anul 1951 cu ajutorul deținuților politici de la penitenciarul Poarta Albă.

Începând din anul 1948, clădirea Cazinoului a fost naționalizată și a adăpostit Casa de Cultură a Sindicatelor, iar între anii 1960 și 1989 a aparținut ONT Litoral, fiind transformată în restaurant.

Din punct de vedere arhitectonic, Cazinoul din Constanța este un exemplu de arhitectură stil Art Nouveau, prezentând o unitate stilistică remarcabilă. Fațadele și volumetria inițiale sunt aproape intacte, interiorul suferind mai multe modificări, în funcție de etapele istorice cărora le-a supraviețuit clădirea. Chiar dacă au fost deteriorate, s-au mai păstrat ele-

mente originale de decorațiuni în holurile principale, precum și la scara monumentală ce leagă cele două niveluri ale clădirii. Reprezentativă pentru stilul Art Nouveau a fost și este linia ondulatorie, adesea asimetrică, care se termină brusc și prin decorații fine și elegante. Folosirea fierului forjat și a marilor suprafețe vitrate se impune precum o caracteristică dominantă. Fierul și sticla înlocuiesc aproape în întregime tâmplăria tradițională din lemn. Cazinoul din Constanța este de departe cel mai important model de stil Art Nouveau din România. Această afirmație

se bazează pe faptul că edificiul nu are, ca alte clădiri, numai elemente Art Nouveau ci este, în totalitatea lui, în stil Art Nouveau. Fațadele sunt ornamentate echilibrat și scot în evidență plasticitatea sculpturală a formelor: arcele unesc coloanele, inserțiile sunt cu motive simbolice inspirate din fauna marină (scoici, delfini). Apar frecvent și ornamente din heraldica marină (corăbii, catarge, cercuri cu sextant).

Ultima reparație majoră a Cazinoului a fost făcută între anii 1986 -1988, așa cum rezultă din documentația aflată în arhiva Institutului Național al Patrimoniului.

Lucrări de reabilitare a clădirii Cazinoului au început încă din anii 1983 - 1984, însă un proiect complet a fost elaborat în anul 1986, de către Institutul de Proiectare Județean Constanța, la cererea Centralei ONT Litoral. Proiectul purta nr. 7/1986, șef de proiect fiind arhitectul M. Bocunescu. Cazinoul din Constanța figura în lista monumentelor istorice elaborată în anul 1955, la poziția nr. 4026, suferind de-a lungul anilor intervenții și reparații, dar de fiecare dată limitate la o zonă a construcției, fără a rezolva astfel, în mod unitar problemele tehnice și structurale ale clădirii.

Potrivit proiectului elaborat de Institutul de Proiectare Județean Constanța, degradarea construcției era consecința celor două cutremure din 1940 și 1977, dar și a acțiunii agresive a mediului marin. Astfel, zidurile exterioare erau fisurate, elementele de cornișe căzute, infiltrații în plafoane și ziduri, învelitoarele de tablă degradate, treptele porticului de acces cu tasări și fisuri puternice, tâmplăria exterioară corodată, pardoseala teraselor fisurată.

De asemenea, protecția la acțiunea valurilor în zona terasei dinspre mare era inefficientă, în timp ce în interiorul construcției, plafoanele erau căzute din cauza infiltrațiilor, profilele și ornamentele avariate, pardoselile fisurate, tâmplăria degradată.

Ca urmare, se impuneau de urgență măsuri care să asigure refacerea structural-arhitecturală a edificiului, astfel încât să fie salvat și să i se redea destinația inițială de spații publice, celor care la acel moment erau folosite ca spații de producție. Pentru a deveni funcțional, se avea în vedere amenajarea integrală a subsolului, care urma să cuprindă spații de depozitare și anexe pentru personal. Bucătăria, cu anexele, urma să fie amenajată tot în subsol, eliberându-se astfel încăperile decorate ale parterului.

La parter se prevedea un restaurant de cca 200 de locuri, care să cuprindă trei saloane ce puteau funcționa concomitent sau separat. În spațiul fostei bucătărie urma să se amenajeze o cafenea-cofetărie, care prin compartimentare, decorația bogată și prin mobilare, urma să devină un punct de atracție al Cazinoului. Parterul mai urma să cuprindă și o zonă de servicii, oficii și un bufet.

La etaj urma să se redea destinația inițială a mării săli de spectacole, cu o capacitate de 250 de locuri. Sala avea o arhitectură interioară monumentală, era bogat ornamentată, dar nu era pusă în valoare, funcționând la acel moment ca bar de noapte. Sala alăturată era preconizată a fi un spațiu multifuncțional, cu cca 120 de locuri și care putea fi folosit pentru recepții, banchete, simpozioane, conferințe, primiri oficiale.

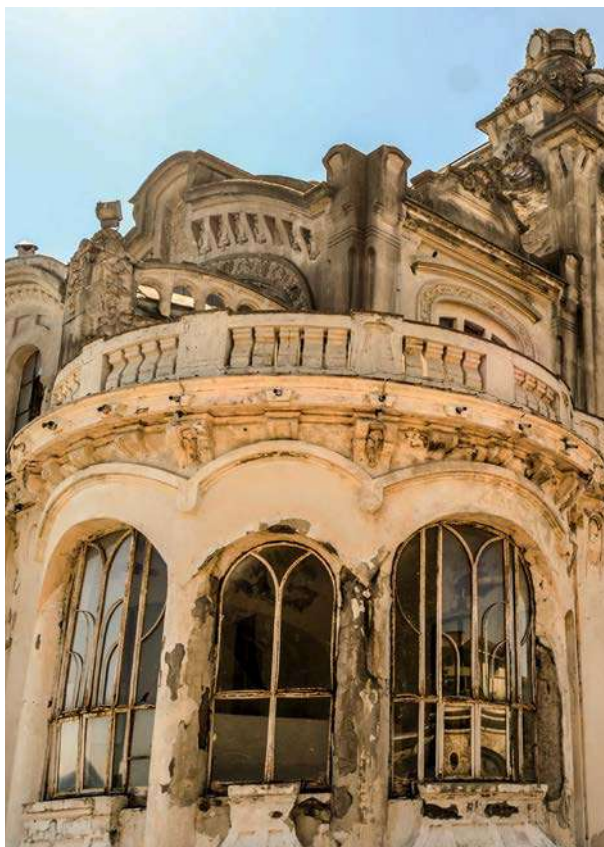

Proiectul propunea măsuri de consolidare și restaurare a clădirii la exterior și la interior. La exterior din cauza factorului agresiv marin, 80% din decorație trebuia refăcută. Decorația florală și zoomorfă urma să fie copiată, restaurată și remontată, păstrându-se aspectul inițial, în timp ce toate cornișele și frontoanele urmau să fie consolidate sau refăcute integral, după caz. Urmău să se înlocuiască marile elemente decorative din cele patru colțuri ale clădirii, ce erau puternic fisurate și prezentau pericol de prăbușire, demolarea adăugirilor străine de arhitectura construcției în partea dinspre portul Tomis și să se refacă aspectul inițial al promenadei.

În ceea ce privea lucrările interioare, datorită faptului că la parter au avut loc, în decursul timpului, diverse modificări, singurul loc în care s-a păstrat decorația originală era cel în care a funcționat bucătăria, dar și acolo, plafonul trebuia refăcut, deoarece era degradat. În acest scop, au fost copiate toate elementele decorative și fotografiat tot plafonul, în vederea refacerii. Saloanele în care funcționa restaurantul aveau decorații simpliste, în afara arhitecturii interioare a clădirii, fapt pentru care se avea în vedere posibilitatea refolosirii unor detalii existente, pentru redecorarea sălilor. Pentru interior, proiectul prevedea realizarea unei atmosfere care să redea imaginea inițială a cazinoului, avându-se în vedere modificarea paletelor coloristice nepotrivite.

Memoriul se încheia cu specificația că „lucrările preconizate au menirea de a asigura securitatea în exploatare a construcției, de a pune în valoare un fond arhitectural valoros, redare în circuitul turistic, de agrement, divertisment și alimentație publică, la noi parametri funcționali și de eficiență economică ridicată. Intențiile de organizare funcțională au în vedere eficientizarea economică a obiectivului, cu sporirea aportului de încasări valutare, în cadrul circuitului turistic” (INP, dos. 3716/1986).

Concluzia proiectantului arh. M. Bocunescu era că: „prin eforturile depuse de toți factorii implicați în această lucrare, prin grija și dăruirea cu care a fost abordat și cel mai mic detaliu clădirea Cazinoului din Constanța va căpăta un plus de valoare, astfel încât denumirea de „perlă a Mării Negre”, să revină în actualitate.” (INP, dos. 3716/1986)

După 1990 Cazinoul a fost manageriat de firme cunoscute ca având lanțuri de cazinouri, dar treptat acestea s-au retras, clădirea căzând în paragină. Actualmente Cazinoul se află într-o avansată stare de degradare, în așteptarea unui amplu proces de restaurare, care să îl salveze de la distrugerea totală.

Surse:

Institutul Național al Patrimoniului (INP), dos. 3716/1986 și 3718/1986

Bibliografie:

Cornescu Radu, *Cazinoul din Constanța - scurtă istorie în imagini*, Edit. Boldas, Constanța, 2011.

Păuleanu Doina, *Cazinoul din Constanța. Boemă, loisir și patrimoniu european la Marea Neagră*, Edit. Ex Ponto, 2012.

Cazinoul din Constanța - zbucium de istorie, pe <http://Constanțaimagini.vechi.blogspot.ro>

Vile în Mamaia

Oana Marinache

Mamaia s-a dezvoltat ca stațiune pentru „băi de mare” începând cu 1905-1906, devenind în scurtă vreme atractivă și pentru construirea de vile de vacanță. Regina Maria a primit terenul din Mamaia în dar de la orașul Constanța, acesta având o suprafață de 34.968 de metri pătrați. Aici și-a construit între 1923-1926 o reședință de vară, numită „Valul Negru”.

Proiectul reședinței regale i se datorează prietenului prințului Barbu Știrbey, arhitectul italian Mario Stoppa, iar construcția a fost îngrijită de generalul Paul Angelescu, arhitectul Constantin D. Dobrescu și antrepriza Carlo Actis. Influența reciprocă dintre regina Maria și prințul Barbu Știrbey în cazul celor două construcții, vila de la Mamaia și cea de la Bra-

șov, este evidentă și din următoarea mărturie din 30 ianuarie 1923: „[...] a venit Barbu și a stat cu mine. El mi-a adus un minunat plan pentru casa de la Constanța, după o idee de-a mea, plan realizat de tânărul lor prieten arhitect, Stoppa. Este exact ceea ce vreau, numai că este foarte problematic să pot construi o asemenea casă frumoasă la prețurile actuale, dar dacă ni se construiește o casă la Constanța sau, mai degrabă, la Mamaia, nu pot suporta să fie una urâtă, ar fi o profanare a locului.”

Stilul adoptat de arhitect în cazul reședinței regale combină elemente din arhitectura mediteraneană cu cele regional-balcanice, fiind vorba de o construcție în terase, cu un turn-foișor. Ea reflecta gustul comanditarei și orientarea ei spre litoralul Mării Negre, cu toate că nu a petrecut aici mult timp, fiind mult mai atrasă de pitorescul Coastei de Argint.

Regina Maria, după ce a donat în 1927 reședința sa prințesei Elena a României și regelui Mihai I, a preferat o vilă mai mică, din apropiere, care fusese și ea construită tot cu un turn-minaret. Se poate observa că cele două vile, a familiei Știrbey și a reginei, situate de o parte și de alta a reședinței principale, au fost concepute foarte asemănător stilistic.

Urmând gestul reginei Maria, familia Știrbey a cumpărat în imediata vecinătate a reședinței regale un teren. Planurile vilei Știrbey, regăsite în arhive, o

indică pe Maria Știrbey ca proprietară-comanditară și sunt semnate în iulie 1926 tot de arhitectul Mario Stoppa. Maria Știrbey a fost fiica cea mai mare a cuplului princiar Barbu și Nadeja Știrbey, fiind născută la 1 mai 1896, la Buftea. Dând dovadă de talent artistic, a studiat desenul și pictura cu artiștii Jean Al. Steriadi și Nicolae Vermont, apoi a plecat în 1929 la Paris, unde a urmat cursuri la Academia Julian și a prezentat un autoportret la Salonul parizian.

Colaborarea dintre Maria Știrbey și arhitectul Stoppa venea ca urmare a realizării reședinței de vară a familiei de la Brașov, finalizată în 1925. Nu cunoaștem perioada în care a avut loc construcția efectivă a vilei de la Mamaia. Cu siguranță arhitectul italian a ținut seama de gustul reginei și arhitectura vilei regale de la Balcic, care se realiza în acea perioadă, concepând și el turnul-minaret și la vila Știrbey din Mamaia.

Vila avea un plan pentagonal, accesul făcându-se într-un hall amplu, apoi pe cele două laturi, în spațiile de reprezentare: sufragerie, salonaș. La subsol se aflau bucătăria, spălătoria și camerele de servitori, iar la etaj, dormitoare și băi. Este evident că vila a fost folosită temporar de familie și prieteni.

Proprietatea a fost retrocedată de urmașii Mariei Știrbey Costinescu și vândută ulterior.

Surse:

A.N.I.C., fond familial Barbu Știrbey, dosar 2

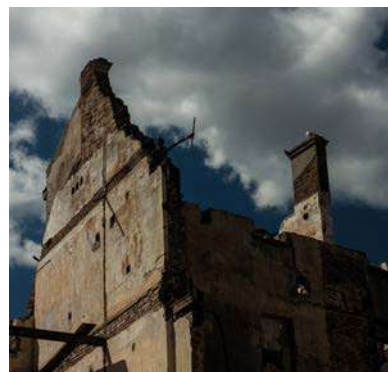
Bibliografie:

Gheorghe Costinescu, „Câteva date despre Marie Știrbey” în *Desene pentru Marie Știrbey*,

M.N.A.R., București, 2012

Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, vol. V, Ed. Historia, București, 2006

Oana Marinache, *Știrbey: reședințe, moșii, ctitorii*, Ed. ACS, București, 2014

De la decadență la dezolare

note de peisaj contemporan constănțean

Wendy Laura Cîntă

Mihai Eminescu, turistul nepereche de la malul mării: „Kustenge este un oraș mic, dar îngrijit” (Redacția Adevărul, 15 Ian. 2015)

Prima impresie ca turist poposit pentru o vreme în vechea Kustenge (Constanța) s-a lovit de tumultul redus la tăcere al unui secol demult apus, condamnat la neființă de liniștea apăsătoare care împresoară deja fără niciun regret stratificarea artefactelor societăților ce i-au aparținut. Mozaic de tușe arhitectonice de varii sorginți, relevând potența financiară a elitelor tomitane, contextul actual al vechiului Kustenge relevă azi un peisaj dezolant, în urma anilor care-au trecut, a birocrăției, neputinței și nepăsării, rezultând un tablou încremenit placid.

Peisajul reflectă o construcție realizabilă în timp, ale cărei consemnări apar înscrise în „Cartea Tehnică” aflată sub răspunderea proprietarului - titular cu drepturi reale asupra (construcți)ei. Să fie oare conștiința colectivă? Sau cine anume ne-ar putea răspunde cu privire la situația actuală a peisajului constănțean? - vacarm de haos și tacite creanțe ale unui secol uitat...

Tendențele actuale relevă o neo-interacțiune sfioasă din partea consumatorilor de peisaj, de pa-

trimoniul și de cultură, implacabil fredonând aceeași stare avansată de degradare și ruină care nu se justifică decât prin prisma relațiilor nefericite dintre edili, investitori și fondul „cultural” existent (festivaluri grandioase, bălciuri efemere etc.) - parte a unui patrimoniu imaterial volatil.

În spiritul globalizării de consum, interpretată fatidic în cheie orientală, se identifică:

- poluarea kitsch-ului - din seria distrugerilor permise prin transformări radicale și autorizări inadecvate;
- promovarea non-valorilor - din seria agresiunilor permise asupra peisajelor (raportate la caracterul evolutiv, perceptual și patrimonial), prin reducerea la absurd a existenței (localnicilor) transpusă în clasa turismului de factură (culturală).

O radiografie urbană tranzitorie între punctele cardinale, parcurgând axial (V-E) frontul central în drumul spre Peninsula (S), reflectă devalorizarea Pietonalei departe de 'Spina Centrale' (Str. Ștefan cel Mare) - prin prisma degradărilor survenite în contextul unui urbanism intensiv ne-sustenabil, cu derogări, neglijare și abandon al spațiului public, de percepție și de tranzit, al cărui unic scop îl constituie fluctuația financiară; cu atât mai mult, în

stațiunea-apendice (Mamaia - N) vacarmul haosului tolerat se impune flagrant. Memoria colectivă se es-tompează pe zi ce trece, Palatul Regal amanetat pe încredere, în timp ce somnul rațiunii naște monștri [urbani]. Rezoluția imaginii este determinată de nu-mărul de pixeli pe unitatea de suprafață; „pixelajul” furnizează material de reflectare asupra concubina-jului dintre funcțiunile permise, încurajate sau tole-rate tacit și spațiile acaparate, în antiteză cu cele încă privilegiate prin neatingere adusă ori prin asumare colectiv-socială din partea unor grupuri de interes ci-vic, a căror existență se poate considera ca fiind de-a dreptul ghetto-izată în peisajul actual (de vacarm).

Atribute ca autentic, coerență, unitate, auten-ticitate, armonie, scară umană și „încă acel ceva” genius loci caracteristice peisajului Balcic vs. globa-lizare și consum non-valoric nu se regăsesc la Con-stanța. În ciuda transatlanticelor de lux ce conver-

sau odinioară Portul turistic, percepția rămasă fără ecou în mentalitățile locale nu poate alimenta sau darămite re-genera o narațiune coerentă, plăcută, sinergică și de sine stătătoare prin prisma valorifică-rii potențialului anterior și a rezonanței scontate în termeni de reziliență urbană.

Câteva repere ideologice de factură morală fac trimitere directă la referințe directe din domeniu: Convenția pentru protecția patrimoniului arhitec-tural al Europei, Convenția Europeană a Peisajului (ratificată - 2002), Convenția-cadru privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate ce alimen-tează „spornicul” discurs efervescent doar la nivelul frământărilor interne ale împătimiților deontologic, nicidecum transgresiv în mod operațional.

(In)capacitatea co-creerii, adoptării și asumării unor politici [de peisaj] în contextul prezervării pre-stigiului peisagistic, prin recuperarea și recalificarea

imobilelor și ariilor supuse tutelei, actualmente compromise sau degradate, în scopul reintegrării valorilor preexistente și al realizării de noi valori peisagistice (SDTR, Quattro Design), dincolo de actualitatea „manelizării”, reflectă fundamental situația de facto caracteristică orașului.

Zonificarea omogenității / omogenitatea zon(i)ficării (urbane) cuprinzând enclave de patrimoniu și peisaje gentrificate ar trebui să adreseze conceptul

de echitate socială (asigurat prin reproductibilitate, acces, utilizare socială) a resurselor culturale (ELC).

(Ce) se mai poate recupera(?) în baza unui drept de preempțiune al patrimoniului asupra propriei valori needificată în timp - rămâne de văzut... Realist vorbind, tot mai adesea, patrimoniul ajunge a fi plasat fatidic sub securea intereselor meschine, eforturi de investiții falimentare, atentabile în mod tacit la bunul-gust.

Bibliografie:

Quattro Design, *Strategia de Dezvoltare Teritorială a României - SDTR - Studiu Fundamental* 12. Protecția Patrimoniului Natural, Cultural și a Peisajului, 2014
 Redacția Ziarului Adevărul, *Mihai Eminescu, turistul nepereche de la malul mării*, 15 Ian. 2015
 Redacția Ziarului Info Sud-Est, *Arhivele Campaniei Recuperarea Patrimoniului Pierdut*, 2014-2016

Periplu între Constanța și Balci

Adamclisi și Turtucaia

În această secțiune a volumului sunt cuprinse două descrieri ale unor importante obiective culturale aflate în inima ținutului Dobrogei și Cadrilaterului. Obiectivele se remarcă, atât pe plan local-regional, dar și național sau internațional, ca elemente deosebit de importante ale patrimoniului memorialistic românesc și fac referire la evenimente a căror importanță istorică este vădită, dar puțin cunoscută de marele public. Se va discuta așadar despre istoria și caracteristicile sitului arheologic de la Adamclisi, mărturie a luptelor de cucerire a Daciei, dar și despre Turtucaia, amintire a uneia dintre cele mai rușinoase și mai dureroase file din istoria (astăzi cvasi – cunoscută) Armatei Române. La cele două obiective, punctate sumar în cadrul acestui volum, se mai pot adăuga numeroase situri precum cele de la Mangalia, Constanța, Moșneni, Mircea Vodă, Medgidia, Albești ș.a., peisajele culturale viticol-vinifere de la Murfatlar, peisajele naturale ale Deltei Dunării, patrimoniul natural de la peștera Movile, patrimoniul cultural multietnic și religios din marea majoritate a orașelor litorale ale Dobrogei, monumentele comemorative și de for public de la Turtucaia și Bazargic (astăzi Dobrich) etc.

Monumentul Victoriei de la Adamclisi:

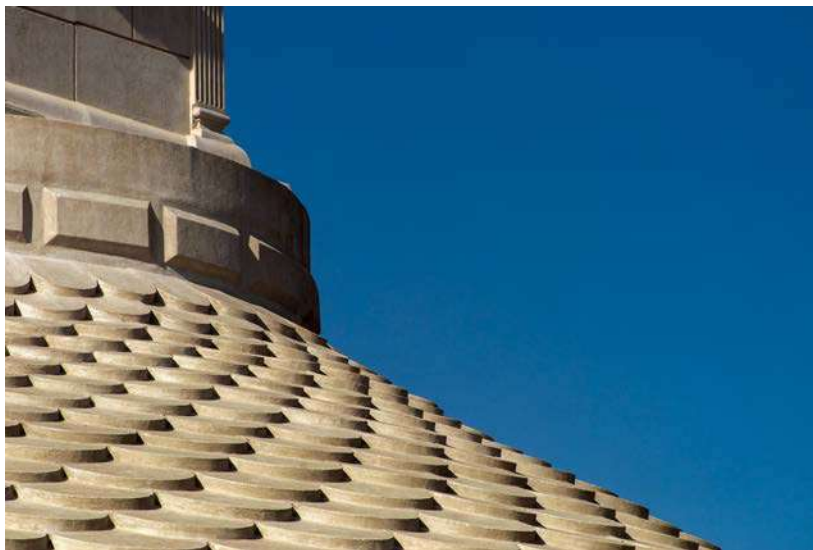
Trofeul lui Traian din Dobrogea

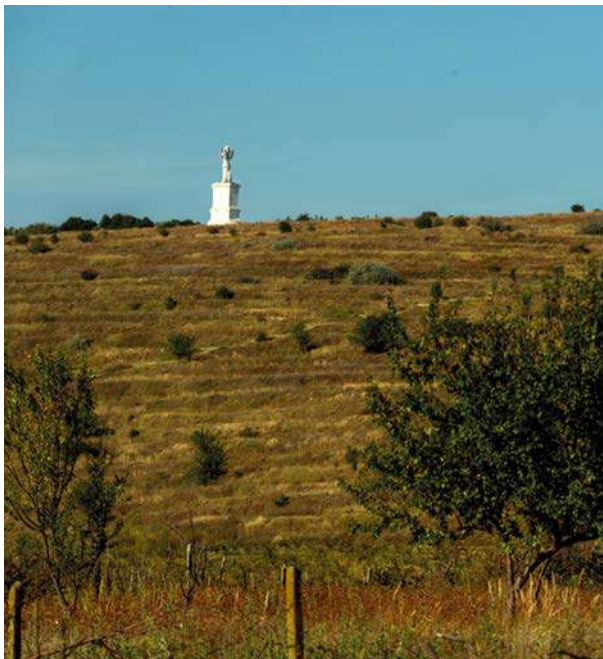
Silvia Vrînceanu Nichita

A fost nevoie de peste 1500 de ani pentru ca monumentul comemorativ de la Adamclisi să-și redezvăluie înțelesul și să ne spună povești despre istoria acestor locuri. După secole întregi de uitare, timp în care pietre din monument au ajuns la temeliile caselor, pentru împodobirea fântânilor sau chiar la Istanbul, Monumentul Victoriei romane a renăscut din propria pulbere. Tropaeum Traiani a fost înălțat în urma crâncenei bătălii din 101-102, în urma căreia Dacia devine, câțiva ani mai târziu, provincie romană. Mai mult de 3. 800 de soldați romani au căzut în urma bătăliei câștigate cu mari dificultăți de către romani împotriva dacilor și a aliaților lor. Povestea luptei și numele soldaților căzuți au fost sculptate în piatră de către o echipă despre care se presupune că a fost coordonată de marele inginer al antichității, Apolodor din Damasc, într-un complex monumental care mai cuprindea un altar și o biserică. Arhitectul favorit al Împăratului Traian a lăsat astfel unul dintre cele mai importante monumente antice pe teritoriul țării noastre.

Construcția este situată în regiunea podișului Negru Vodă, lângă comuna Adamclisi, la 60 km de Constanța, pe drumul național Călărași-Constanța. Ajunși mai târziu în Dobrogea, cuceritorii turci au

redescoperit ruinele monumentului și, neștiind care îi sunt originile, l-au numit Adam Kilisse (Casa lui Adam), tradusă ca fiind „Biserica Omului”. Abia în 1882 marele arheolog român Grigore Tocilescu face primele cercetări în zonă și descoperă adevăratul rost al construcției. După aproape un secol, timp în care mare parte dintre basoreliefuluri au fost aduse și expuse la București, monumentul avea să fie refăcut în 1977 pe locul zidirii inițiale. Doar baza și câteva pietre se mai păstrează din monumentul original, după cum am fost informați de către Mariana Petruț, director muzeograf, cu ocazia turului de cercetare efectuat în Dobrogea. Multe basoreliefuluri au fost recuperate de prin curțile oamenilor, iar acum se află expuse în muzeul local, alături de alte vestigii descoperite prin împrejurimi. Metopele sculptate în calcar marmatic de la Deleni, frizele, pilaștrii, crenelurile și blocurile de parapet, alături de statuia colosală a trofeului, ce înfățișează un trunchi de copac îmbrăcat în armură de general, simbolul stăpânirii romane asupra zonei, pot fi admirate acum în muzeul din Adamclisi. Monumentul refăcut și muzeul au fost inaugurate în 1977, în cadrul festivităților prilejuite de aniversarea unui secol de la cucerirea independenței Principatelor Române.

Grație cuceririi romane, Adamclisi este astăzi unul dintre cele mai importante puncte de atracție turistică din Dobrogea. În apropiere, peste o veche așezare geto-dacică, romanii au ridicat un oraș pentru familiile veteranilor care au participat la războaiele daco-romane. Vechi de aproape două milenii, vechiul oraș avea inclusiv canalizare, facilitate cu care nu se pot lăuda multe așezări nici măcar azi. Ruinele pot fi, de asemenea, vizitate, fără a fi nevoie de achiziționarea unui bilet. Aproape că nici nu ai crede că în acest loc, ce pare acum pustiu, se afla la o importantă răscruce de drumuri comerciale. Aveți nevoie de câteva ore bune pentru a vizita cetatea și mausoleul de la Adamclisi. Rețineți însă că zona nu dispune de prea multe facilități pentru turiști, cum ar fi cafenele sau restaurante. Totuși, orice bun român ar trebui să viziteze locul despre care se spune că ar fi certificatul de naștere al poporului român.

Cetatea Tropaeum Traiani

1	2
	3

- 1 - Tutucaia in the press of the time
- 2 - Map of the assaults
- 3 - Commemorative monument

Turtucaia

file de presă

Delia Bălăican

Episodul Turtucaia rămâne ca o lecție despre patriotism, responsabilitate și datorie.

La nici zece zile de la intrarea României în Primul Război Mondial, armata română suferea cea mai mare înfrângere a sa în lupta de la Turtucaia, localitate aflată pe malul Dunării, pe teritoriul Bulgariei de astăzi, din vechiul Cadrilater.

Presa românească, aflată sub cenzură, odată cu instituirea stării de asediu, transmitea în 23 și 24 august 1916, respectiv 5-6 septembrie 1916, că pe frontul de sud „forțe superioare inamice au atacat capul de pod de la Turtucaia și au dat 10 asalturi, care toate au fost respinse”. Însă Turtucaia era în agonie din ziua de 23 august/5 septembrie 1916, pe 24 august/6 septembrie 1916 înfrângerea era definitivă, iar la București atacul se proiecta pentru 28 august. Au murit atunci 4.000 de militari români, iar 28.000 au fost luați prizonieri, dintre cei 33.000 de luptători la Turtucaia, deși s-au înregistrat exemple cutremurătoare de eroism personal, iar pierderile armatei germano-bulgare au fost comparabile.

Consecințele căderii Turtucaiei au fost majore: s-a forțat oprirea ofensivei în Transilvania, se prefigura pericolul ocupării Bucureștiului, iar oamenii nu mai vorbeau de România Mare, ci de prăbușirea României Mici.

Monumentul construit de Asociația Cultul Eroilor la Turtucaia, în perioada interbelică, cinstește această jertfă a eroilor pentru țara lor.

Memorialul de la Turtucaia (sus)
Cimitirul eroilor (jos)
Cimitir și groapă comună (pagina 45)

Bibliografie:

Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri. August 1916-iunie 1917*, vol. II, Îngrijire de ediție, cuvânt înainte și note de Ion Ardeleanu, Editura Albatros, București 1993.

General M. Aslan, *Turtucaia, Studiu strategic cu trei crochiuri și o anexă*, București, Imprimeria Liga Poporului, 1921.

Michael B. Barret, *Prelude to blitzkrieg, The 1916 Austro-German campaign in Romania*, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 2013.

General I. Basarabescu, *Turtucaia, Răspuns domnului general Aslan, fost comandant al Armatei a 3-a, la scrisoarea sa din „Îndreptarea”, noiembrie 1919*, București, Tipografia Jockey Club, 1920.

Generalul G. A. Dabija, *Armata română în Războiul mondial (1916-1918)*, vol. I, Editura I. G. Hertz, București, [1928].

Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice. 1916-1917*, vol. II, Editura Ramuri, Craiova, f. a.

Alexandru Marghiloman, *Note Politice. 1897-1924*, vol. II. 1916-1917, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S. A., 1927.

General Constantin Teodorescu, *Turtucaia, Studiu tactic și cauzele înfrângerii cu 5 crochiuri în culori*, Brașov, Tipografia Unirea, 1922.

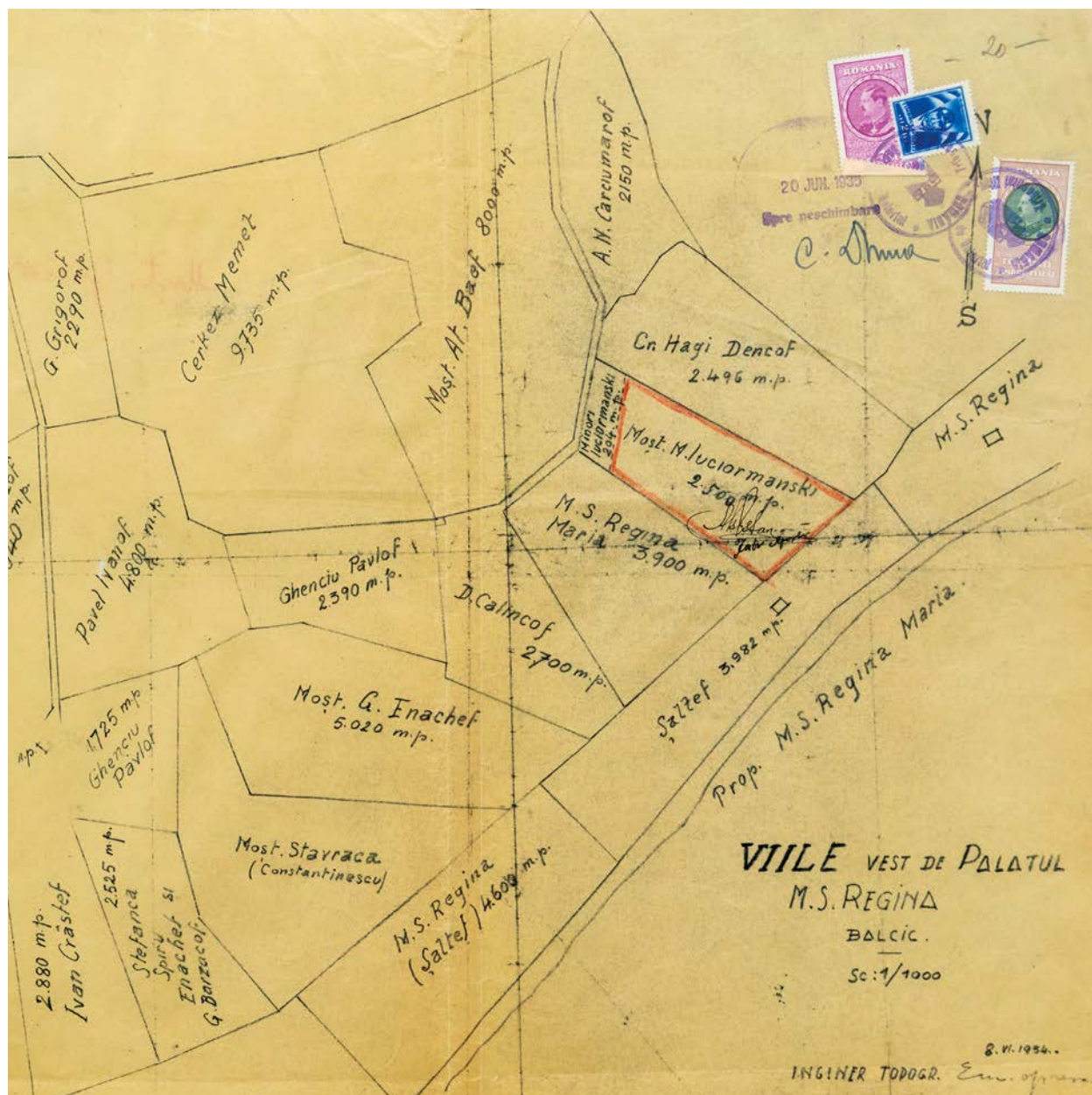
Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, Serviciul Istoric, *România în Războiul Mondial 1916-1919*, vol. I Documente - Anexe, București, 1934.

„Monitorul Oficial”, Nr. 107, duminică 14/27 august 1916, p. 5401, Decret Nr. 2784.

„Universul”, An XXXIV, august-septembrie 1916.

Balcic

Recunoscut în mod special datorită ansamblului regal construit de către regina Maria a României, orașul Balcic ascunde mult mai multe taine și comori nevăzute și neștiute ce încă stau drept martore ale unei perioade istorice de mare prosperitate pentru mica și antica așezare de pe Coasta de Argint a Mării Negre. Următoarele prezentări și analize succinte urmăresc să scoată în evidență câte ceva din ceea ce are mai de preț Balcicul și abordează un patrimoniu și un peisaj cultural din care se disting atât complexul regal, cât și vechile case de vilegiatură realizate de cunoscuți arhitecți români de jur-împrejurul reședinței reginei Maria. Alături de acestea, mai sunt menționate și câteva personalități istorice de renume care și-au lăsat amprenta asupra peisajului Balcicului atât prin construcțiile sau grădinile realizate, cât chiar și prin industriile dezvoltate în acest loc.

Palatul Regal de la Balcic

Ștefania Dinu

Palatul Regal de la Balcic a fost reședința cea mai iubită de regina Maria, clădirile și grădinile de pe acest domeniu regal fiind rodul imaginației artistice a reginei.

Construcția complexului de la Balcic a început în cursul anului 1925, Emanoil Bucuța în articolul intitulat „Balcicul” descriind astfel începutul ridicării palatului: „Locul a început să fie săpat după planurile unui pictor, făcut pentru acest rost arhitect. Ziduri puternice de cetate s-au înălțat și, peste ele, odăile cu tavan jos, pline de aerul sărat și de lumina verde-albastră, turnul visat în formă de minaret, ca să se potrivească parcă dorinței musulmanilor de aici, care-i zic reginei Maria, Sultana, și mai ales prispele cu troițe bizantine, scaune de piatră venețiene, stâlpi dalmatini și ulcioare și vase mari cu flori clasice” (Bucuța, 1931, p. 267). Clădirea principală a domeniului era de fapt o vilă, numită de către regina Maria „Tenha Juvah” (Cuibul singuratic) și locuită în principal de ea și de suita sa. Tenha Juvah era compusă din parter și două etaje, cu paisprezece camere (cinci la parter, trei la etajul I și șase la etajul al II-lea), două terase (una la etajul I și alta la etajul al II-lea), și un balcon. Vila avea un minaret turcesc, dând astfel pala-

tului un aer oriental. Construcția vilei, proiectată de arhitectul Emil Guneș, a durat din 1925 până în 1929, lucrările fiind executate de firmele italiene „Agostino Fabro” (decorații interioare) și „Giovanni Tomasini” (zidărie, mozaic și asfaltare), sub supravegherea reginei și a secretarului său particular Gaetan Denize. Rețeaua electrică a fost încredințată unei firme românești, cea a inginerilor I. Popescu și Gh. Crețu.

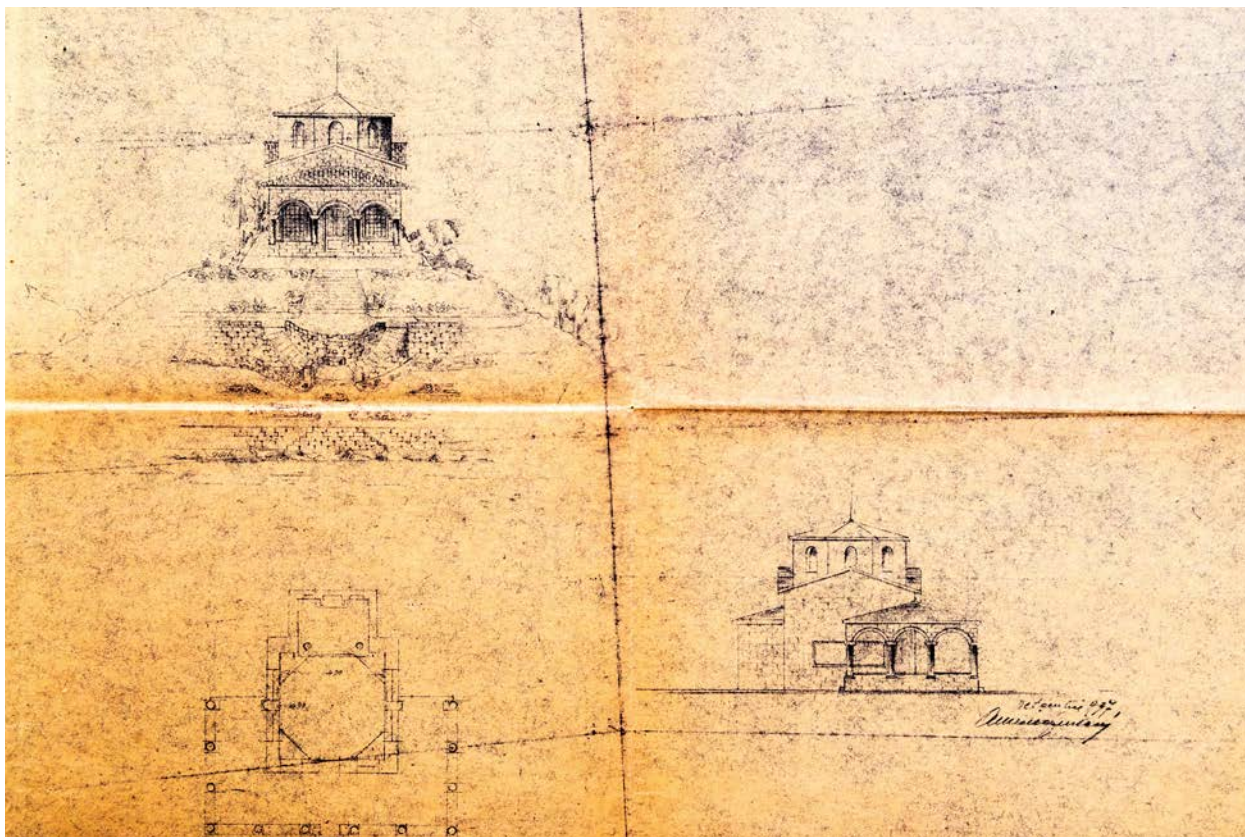
A doua clădire a complexului Balcic era vila „Mavi Dalga” (Casa pentru oaspeți), compusă din șaisprezece camere, printre care apartamentul principalului Nicolae compus din hol, salon, dormitor, toaletă și baie, apartamentul lui Gaetan Denize și al doamnelor de onoare. A treia clădire era cea destinată suitei și a primit numele de „Sabur Jevi”. Această avea un stil aparte, având camerele distribuite în formă de potcoavă, cu colonade spre mare și coloane spre interior (apud. Ion, 2001, p. 141).

Alături de principalele clădiri, regina Maria a dorit și amenajarea celor cinci mori turcești - care au impresionat-o atunci când le-a văzut pentru prima dată în 1924 - în bucătărie, uzină electrică, magazie, locuința personalului și garajul, ca și construirea altor pavilioane precum: pavilionul administrației, pavili-

onul de odihnă, pavilionul principesei Ileana și al principelui Nicolae, pavilionul „Izbânda”, „Ciupercă”, „Lingerie”, „Cara Dalga” sau studioul principesei Ileana. Ca locuri de rugăciune, regina Maria și-a construit un templu, „Maria Ruh”, și o bisericuță, „Stella Maris”, numită de ea „cea mai mică biserică din țară, smerit altar ortodox pe care eu, protestanta, am clădit, pentru că Stella Maris îmi stă înaintea, un simbol

al vieții mele; un altar ridicat unei mărturisiri de credință care nu-i a mea, într-o țară unde am fost odată străină și pe care mi-am însușit-o prin bucuria, suferința, lucrul care m-au legat de ea cu fiecare an ceva mai mult” (Regina Maria, 1930, p. 515). Mica biserică era realizată în stil bizantin, din piatră de Balcic, a fost pictată în 1930 de A. Demian și Papatrindafil și a fost închinată Maicii Domnului (Regina Maria, 1930, p. 519).

Biserica Stella Maris

Pe un perete al bisericii era pictată regina Maria înfățișată ca o înaltă suverană bizantină, îmbrăcată într-o manta de zibelină și cu o coroană de aur și pietre scumpe. De cealaltă parte era pictată principesa Ileana, cu o corabie în mână, în timp ce regina purta în mâini bisericuța în miniatură (Ion, 2001, p. 141-142). Fiindcă iubea acest loc, când a simțit că sfârșitul îi este aproape, regina și-a refăcut testa-

mentul, introducând în el o ultimă dorință: inima, când va înceta să mai bată, să-i fie scoasă din piept, pusă într-un glob de cristal, introdus într-un scrin de aur împodobit cu stemele provinciilor României Mari și păstrată veșnic în această bisericuță din grădina Palatului de la Balcic. Iată ce scria regina Maria în scrisoarea adresată țării și poporului său: „cu trupul voi odihni la Curtea de Argeș lângă iubitul meu

soț, regele Ferdinand, dar doresc ca inima mea să fie așezată sub lespezile bisericii pe care am clădit-o. În decursul unei lungi vieți, atâția au venit la inima mea, încât moartă chiar, aș dori să mai poată veni la ea, de-a lungul potecii cu crini ce mi-a fost mândria și bucuria. Vreau să odihnesc acolo, în mijlocul frumuseților făurite de mine, în mijlocul florilor ce le-am sădit. Și cum acolo se găsește inima mea, eu nu vreau să fie un loc de jale, ci dimpotrivă, de pace și de farmec cum a fost când eram în viață” (Neamul Românesc, 1938, p. 1). Interesant de specificat este faptul că alea care face legătura între o colonadă ce poartă numele de “Suleiman Leic” sau “Apele Păcii” și biserița Stella Maris a fost plantată cu crini încă din anul 1930, crinul fiind una dintre cele mai îndrăgite flori pe care suverana a utilizat-o de nenumărate ori în decorarea grădinilor, dar și a interioarelor sale.

Despre Palatul Regal de la Balcic, regina Maria își amintea în 1930 că „am dobândit acel colț de pământ și bătrânul copac, vechiul zid și apa limpede cleștar care curge pe sub ele în Mare au ajuns ale mele și numaidecât mi-a răsărit în minte vedenia casei pe care doream s-o clădesc. O casă albă, trainică, simplă ca linie, cu înfățișare turcească, o casă la care catul al doilea avea să fie ieșit peste cel de jos. O casă cu acoperiș turtit și cu picioarele aproape de Mare, o casă împresurată de prispe de piatră, găurite de canale înguste cu apă curgătoare, prispe care treptat, treptat să fie schimbate într-un rai de flori” (Neamul Românesc, 1938, p. 1). Pentru că iubea mult florile, plăcându-i să fie numită și „regina grădinăreasă”, regina Maria a creat la Balcic o grădină cu totul deosebită de cele create la Cotroceni, Bran, Copăceni și Scroviștea. Grădina de

la Balcic era plină de simboluri (ca de altfel întreaga creație a reginei Maria), ce pot scăpa privitorului înșelat de exuberanța vegetală și de jocurile de ape. De asemenea, în grădină se găseau coloane, pietre cu inscripții în arabă, slavonă, ca și coloane de marmură din Dalmația - cadou din partea ginerelui reginei Maria, regele Alexandru al Iugoslaviei. Pe lângă coloane, în grădină se găseau și vase antice pe care un arheolog pe nume Kupullunis, prieten al reginei, le descoperise în săpăturile din Cipru.

Ceea ce a realizat la Balcic regina Maria, după propriile sale notări era „creație, prin modelarea pietrei, pământului, apei, copacului și a florii într-un întreg perfect” (Varga, 2001, p. 350). Așadar, prezența apei se împletea cu cea a pietrei prin „terasele de piatră străpunse de canale strâmte cu apă curgătoare”, prin fântânile de piatră, apa având rolul de a conferi „impresia de prospețime și abundență” (Varga, 2001, p. 351). Între elementele de decor ale grădinii era și o „colonadă sveltă”, pe care, scria regina „am numit-o Suleiman Leic, adică Apele Păcii, care avea minunate proporții și se ridica peste prispe ca o mănăstire” (Regina Maria, 1930, p. 515). Regina a populat grădina și cu florile sale preferate și anume: crini, iriși, trandafiri, glicine, bujori, migdali, chiparoși, dar și cactuși, plus alte nenumărate soiuri de flori, care se dezvăluiau potrivit lunilor anului.

Un loc deosebit în grădină îl ocupau terasele, „fiecare purtând numele unei ființe iubite: Mircea, Ferdinand, Carol, Elisabeta, Mignon, Nicolae, Ileana, Sandro, Mihai, Petru Dușan, Elena, George; fiecare din grădinițele acestea pietruite sunt pline de flori, grădini de amintiri, în care am semănat dragoste, vi-

suri, nădejdi și chiar lacrimi. Aici vin când sunt oboșită, ca să mă îmbospățez cu vlagă când viața mi se pare grea. Poarta mea este întotdeauna deschisă cu brațe pentru bună venire. Aici toți oaspeții căutători de frumusețe sunt primiți bucuroși” (Regina Maria, 1930, p. 81). Toți cei care au trecut pragul Palatului Regal Balcic au admirat grădina amenajată de regina Maria, subliniind: „Din aprilie până în octombrie târziu, trecerea soarelui și a lunilor se înseamnă în parcul palatului tot cu alte flori, de la bujorii grei numai o flacăra și crinii înalți de bunăvestire, până la gherghinele și tufănelele piloase. Apele cascadelor abătute pe jgheaburi meșteșugite, plimbă prin mijlocul aleilor sau varsă pe alocuri, din țevi ca niște fluieri sau întind în iezere liniștite o răcoare și o înviorare într-adevăr de palate arabe” (Bucuța, 1931, p. 267).

În 1940, la mai puțin de doi ani de la decesul suveranei s-au efectuat importante lucrări de mentenanță și chiar s-au realizat noi construcții, ca de exemplu o prunărie cu uscătoare de fructe, o distilerie, sau o magiunărie. În ceea ce privește personalul prezent în 1940 la Palatul Regal din Balcic (deși domeniul nu se mai afla în granițele statului român), acesta era de origine română, deoarece palatul nu făcea parte din bunurile intrate sub sechestru (ca proprietate a regelui României), urmând să fie administrat de colonelul Gheorghe Stavăr, în calitate de mandatar al regelui Carol al II-lea. Personalul palatului era compus din Carol Gutman - administrator și grădinar șef, Hassan Osman - om de serviciu, Boris Devetakoff - mecanic și electrician, Marie Gutman - menajeră, Kemal Ali - zidar permanent, în timp ce personalul era compus din: Marcu Sârbu - grădinar,

Costea Dukoff - grădinar, Stefanoff Colea - lucrător la vie și Izet Abduraman - vizitiu (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 60/1940).

În cursul anului 1941 s-a păstrat o corespondență constantă între administrația palatului din Balcic și colonelul Gheorghe Stavăr, cel care administra domeniul de la București. Astfel, la 25 martie 1941, colonelul Stavăr adresa o scrisoare administrației palatului, prin care îi anunța că se aprobă reparațiile de întreținere semnalate și cerute; se aproba închirierea garajului cu 1000 de leva lunar, cu începere de la 1 martie 1941; în ceea ce privea închirierea clădirii (Asociația Fetelor Creștine), aceasta nu se aproba decât în cazuri excepționale, și atunci, numai cu acordul său și numai în caz că autoritățile germane ar avea absolută nevoie de acea clădire, cu obligația unei bune întrețineri și cu o chirie de 3000 leva lunar, inclusiv taxele; nu se admitea închirierea Corpului de Gardă, care urma să fie păstrat în bună stare; cerea să i se trimită oferte pentru vânzarea vinului în cursul lunii aprilie, precum și a rachiului; în ceea ce privea gratificația cerută pentru personal se aproba cota de 18 %, realizată din vânzările produselor de tot felul, repartizându-se personalului după cotele stabilite, cu condiția de a se realiza o producție maximă, iar vânzarea produselor să se facă la prețurile cele mai avantajoase. La 3 aprilie 1941, Carol Gutman aducea la cunoștința colonelului Gheorghe Stavăr faptul că autoritățile bulgare au evaluat bunurile castelului la 22.218.000 leva și l-au supus impozitării, la suma de 553.181 leva. Răspunsul colonelului Stavăr a fost că li se va trimite prin sucursala din Bazargic a Băncii Naționale a Bulgariei suma cerută, din care puteau

ridica numai 180.000 leva, în vederea depunerii la Administrația Financiară în contul impunerii (până la rezolvarea contestației depusă de administrația palatului), după care se va dispune și de restul sumei de bani. Impunerea palatului la plata unor impozite foarte ridicate (odată cu trecerea anilor) a reprezentat o mare problemă, deoarece statul bulgar putea intra în posesia acestuia, prin neplata acestor sume de către administrația românească. La 19 mai 1941 s-a cerut administrației Palatului Regal din Balcic să pună gratuit clădirea P. T. T. (poștei și telegrafului) la dispoziția ofițerilor din Comandamentul Forțelor Aeriene Germane din Balcic, lucru aprobat de către colonelul Gheorghe Stavăr (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 62/1941).

La 2 februarie 1942, ofițerii germani ocupau și pavilionul „Izbânda” și cazarma Corpului de Gardă (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 63/1942, f. 9). Tot în cursul anului 1942, administratorul palatului Carol Gutman a fost înlocuit cu pictorul C. C. Constantinescu, Gutman devenind administratorul Castelului Bran.

În cursul anului 1943, (lunile februarie, martie, mai, iunie, iulie, august, septembrie, octombrie și noiembrie), pentru întreținerea palatului, a grădinii și viei, precum și pentru salariile personalului s-a cheltuit suma de 1.089. 706 leva, sau 2.419.147 lei la cursul valutar al epocii. (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 64/1943).

Din ianuarie 1944, noul administrator al palatului Balcic a fost M. Oncescu Beștelei (consul general la Consulatul Român din Varna). La 24 aprilie 1944, noul administrator amenința că dacă nu primește

banii pentru impozit și fondul de întreținere, va pleca, lăsând administrația, cerând în același timp să se ia măsuri urgente, pentru că altfel „va fi anarhie la Balcic, mai curând decât se crede” (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 65/1944). Răspunsul a fost că, la 4 mai 1944 i s-au trimis 742. 223 lei (400. 000 leva; 1 leva valorând 1,85 lei), pentru plata impozitelor și cheltuieli de întreținere, bani care însă nu au ajuns la destinație, înrăutățind și mai mult situația palatului. Ca urmare, la 28 iunie 1944, Consulatul Român din Varna adresa o scrisoare emoționantă lui Mihai Antonescu - președinte al Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine - în care informa despre situația tragică în care se afla palatul. Scrisoarea se încheia astfel: „Este ultimul apel pe care îl fac pentru salvarea acestei creații românești, iar cercurile răspunzătoare trebuie să înțeleagă că nu se poate administra în străinătate un bun românesc care are un buget anual la cheltuieli de circa 1.500.000 leva, fără a se trimite la timp fondurile necesare. Pe de altă parte, cum socotesc că ar fi o dezonoare de a abandona în mâinile străinilor o rezidență regală, legată de amintirile celei mai scumpe regine, am rugămintea de a interveni pentru a găsi o soluție urgentă chestiunii salvării Palatului Balcic” (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 65/1944).

Rezultatul acestei scrisori a fost că, din vara anului 1946, colonelul Gheorghe Stavăr a fost numit în fruntea administrației Palatului Balcic, consulul M. Oncescu Beștelei fiind astfel sigur că „o nouă eră de ordine, de răspundere și de bună chivernisire va începe și pentru acest oropsit domeniu” (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 67/1946).

La începutul anului 1946 a scăzut și impozitul care fusese impus palatului de către bulgari, de la 4.000.000 leva anual la 400.000 leva anual. De asemenea, consulul M. Oncescu Beștelei a luat și alte măsuri de redresare a situației financiare a palatului, arendând pentru o sumă fixă via și grădina unui specialist bulgar, care să plaseze capitalul și munca sa și să împartă produsul net în părți egale cu administrația palatului. Acest contract era încheiat deja pe timp de 30 de ani, cu începere de la 1 decembrie 1945 (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 67/1946).

O altă problemă era însă aceea că pavilioanele nemaifiind reparate de peste șase ani și fiind clădite pe terenuri alunecoase, unele se dărâmaseră complet, în timp ce în grădină fuseseră distruse obiectele de ornament și vasele de grădină. Astfel, la 30 octombrie 1946 s-au început lucrările de refacere la fundația palatului Tenha Juvah, a terasei și zidului de protecție de la Cara Dalga. Lucrările de la Tenha Juvah trebuiau continuate în primăvara anului 1947, cu consolidarea zidului care proteja terasa palatului, deoarece era măcinat la fundație de valurile

mării. Consulul M. Oncescu Beștelei era de părere că dacă se executau aceste lucrări de reparații la Tenha Juvah și Cara Dalga, dacă se reparau pavajele și toate zidurile teraselor și ale grădinilor, dacă se cimentau din nou toate canalele „putem spune că am refăcut grădina și pavilioanele pentru mai mulți ani” (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 67/1946).

În august 1947, consulul Beștelei îl anunța pe colonelul Stavăr că va ieși la pensie după 35 de ani de serviciu neîntrerupt în cariera consulară, urmând să locuiască la Balcic, ca administrator al palatului. Îl

mai anunța că a făcut reparațiile necesare la Tenha Juvah, mai ales că în iarna 1946-1947, palatul suferise enorm și din cauză exploziei unei mine marine (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 68/1947).

La 20 noiembrie 1947, colonelul Gheorghe Stavăr a propus ca administrator al palatului Balcic pe Virgil Vasilescu, care locuise la Balcic, avea proprietăți acolo și legături cu autoritățile bulgare. Din nefericire, în decembrie 1947, administrația bulgară dispunând după bunul plac de parcul palatului l-a

transformat în parc public, în care grupuri de turiști și localnici aveau libertatea de a circula fără nicio restricție, producând astfel mari pagube prin distrugerea teraselor de flori, a pomilor și a viei. Tot în anul 1947, din cauza lipsei banilor necesari refacerii pavilioanelor, o parte a acestora a trebuit dărâmată, o parte erau amenințate cu dărâmarea, în timp ce pavilioanele importante necesitau reparații urgente, pentru a putea fi salvate (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 68/1947).

În ceea ce privește personalul, în cursul anului 1947, acesta era format din consulul general M. Oncescu Beștelei, care ieșind la pensie se mutase de la Varna la Balcic și doi oameni de serviciu. Aceștia, fără nicio explicație au fost arestați în octombrie 1947, de către autoritățile bulgare, în timp ce consulul Beștelei a fost expulzat, fără a mai putea fi înlocuit cu altă persoană. Așadar, în decembrie 1947, Palatul Balcic era „lipsit complet de personal administrativ, fără nicio pază, la voia oricărei încălcări sau prădăciuni” (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 68/1947).

Pentru a se redresa situația, colonelul Gheorghe Stavăr propunea câteva soluții și anume: ca autoritățile române fie să aprobe trimiterea de urgență a unui administrator din țară, care să fie agreeat și de autoritățile bulgare, pentru a lua în primire palatul; să pună pavilioanele necesare la dispoziția ministerului Afacerilor Străine sau a Legației României la Sofia, care să le utilizeze pentru crearea unor agenții consulare, pentru apărarea și reprezentarea drepturilor și intereselor românilor din regiunea Balcic; cumpărarea totală sau închirierea de către guvernul român a unor pavilioane ale palatului, care

s-ar preta la înființarea unui sanatoriu maritim, pe seama Ministerului Sănătății sau al Muncii și Asigurărilor Sociale și unde s-ar trimite muncitori români și bulgari, obținându-se astfel o mai strânsă legătură dintre popoarele vecine; vânzarea acestei proprietăți regale către statul bulgar, care prin desele oferte făcute ar fi amator să-l cumpere, pe seama Ministerului Apărării Naționale al Bulgariei, care dorea înființarea unui sanatoriu pentru armată (A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 68/1947). Prin această soluție extremă însă, statul român pierde definitiv unul dintre cele mai prețioase bunuri, de care era legată amintirea reginei Maria.

În cele din urmă, Palatul Regal Balcic a ajuns în proprietatea statului bulgar, lipsind astfel România de una dintre cele mai minunate reședințe regale. Despre reședința regală pe care o iubea cel mai mult, regina Maria scria: „Balcicul a ajuns colțul nostru drag de retragere, și pe când eu îmi găseam o mângâiere în crearea de cât mai multă frumusețe, copila mea umplea această frumusețe cu viață. Amândouă iubeam viața, iar Balcicul era atât de frumos”. (Regina Maria, 1930, p. 414)

Surse:

A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 44, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68.

Bibliografie:

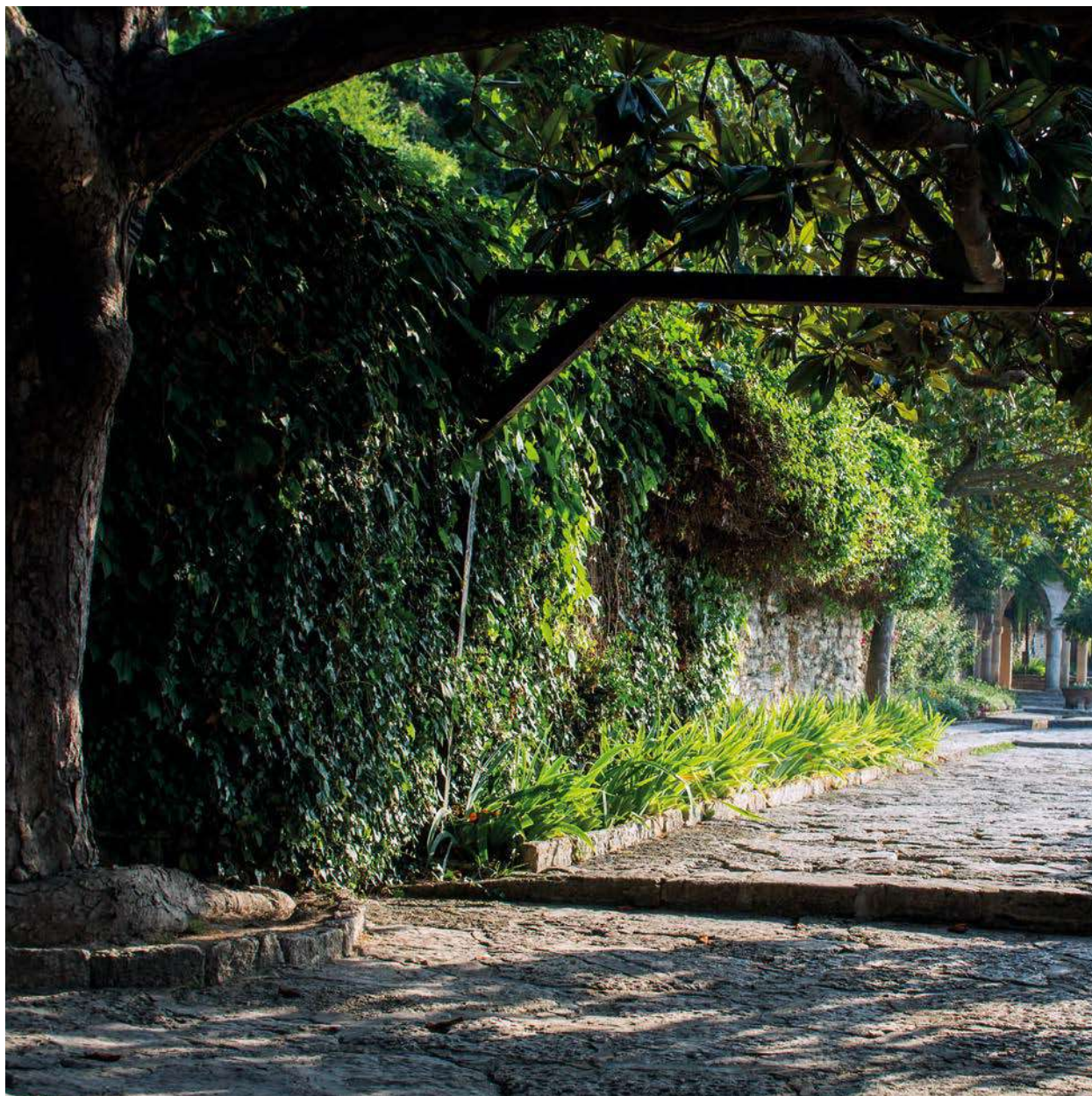
Bucuța Emanoil, *Balcicul* în „Boabe de grâu”, anul II, nr. 5, mai, 1931.

Ion Narcis Dorin, *Castele, palate și conace din România*, vol. I, București, Edit. Fundației Culturale Române, 2001.

Regina Maria, *Stella Maris* în „Boabe de grâu”, anul I, 1930.

Neamul Românesc, nr. 164, anul XXXIII, 31 iulie, 1938.

Varga Mihaela, *Grădinile de la Balcic ale reginei Maria*, în „Muzeul Național Cotroceni. Studii și articole de istorie și istoria artei, București, Edit. Sigma, 2001.

Grădinile regale de la Balcic

Coroana verde a Coastei de Argint

Alexandru Mexi

Domeniul regal de la Balcic a fost una dintre „Casele de vis” ale reginei Maria probabil nu atât datorită pavilioanelor cu arhitectură turcească, ci mai ales datorită arhipelagului de grădini care gravitau în jurul acestora.

Mare iubitoare de flori, regina Maria și-a plantat numeroase specii de plante floricole, dar și de arbori și arbuști, creând o reală oază verde la poalele stâncilor calcaroase ale Balcicului. Aceste compoziții vegetale au fost realizate sub directa îndrumare a suveranei, însă au purtat semnătura unora dintre cei mai cunoscuți și mai prolifici specialiști peisagiști ai epocii: Jules Jannin (Jeannin) și ulterior, după decesul acestuia, Carol Gutman. Aceștia s-au ocupat de conturarea unui adevărat paradis terestru, terasat și oglindit în apele mării și au decorat grădinile reginei cu flori dintre cele mai diverse: crini, gura-leului, lupin, lobelii, crizanteme, ochiul-boului, nalbe, lalele, ciuboțica-cucului, rudbekia, nemțișori, cârciumărese, iriși, trandafiri, glicine, bujori ș. a. Dintre toate aceste plante floricole, ies în evidență în mod special crinii imperiali și irișii, acestora fiindu-le atribuite spații de plantare speciale: crinii aveau să decoreze nu doar o mare parte din terase, ci mai ales alea care făcea

legătura între Templul Apelor Păcii (Suleiman Leic) și bisericuța în care avea să odihnească doar o scurtă perioadă de timp inima reginei - Stella Maris; în timp ce irișii aveau să se constituie într-o colecție unică ce era cândva plantată în actualul rozariu (grădină de trandafiri) al domeniului.

Pe lângă multitudinea de flori care decora grădinile domeniului au fost plantate și câteva specii de arbori dintre care amintim în mod special magnoliile, chiparoșii, dar și câteva specii de arbori cu formă pendulă care erau plantați în așa-numita „Grădina plângerii”. Cu toate acestea, nu putem neglijă probabil cel mai cunoscut arbore de pe domeniu, și anume anticul plop alb care atârna deasupra mării și de care suverana s-a îndrăgostit iremediabil încă de când l-a observat prima dată în timpul vizitei sale din 1924 și sub care a decis să își așeze faimosul tron de marmură. Din nefericire, acest arbore bătrân a dispărut, locul lui fiind astăzi ocupat de un mic arbore de kaki.

Compoziția vegetală a domeniului a fost imaginată de regină și pusă în practică de către cei doi maeștri ai peisajului, însă ar mai trebui amintit faptul că toate aranjamentele florale, plantațiile de arbori

și arbuști, elementele decorative și arhitectura grădinilor au fost atent concepute astfel încât fiecare terasă să fie dedicată unui membru al familiei regale, unui supus drag reginei, unui bun prieten sau unei divinități. În acest sens, chiar regina Maria nota în 1926 în Jurnalul său: „Dau numele copiilor mei diferitelor terase și grădini. Fiecare grădină mică va fi, în felul ei, o perfecțiune, în așa fel încât nimeni nu este cazul să fie gelos pe celălalt”. În timp ce aceste „grădini ale memoriei” gravitau în jurul Cuibului Liniștit, grădinile ce purtau denumiri ce țin de sfera divinului (Grădina lui Allah și Grădina Ghetsimani) se alăturau și ocupau extremitatea nord-estică a domeniului. Fiecare era gândită, proiectată, amenajată și plantată astfel încât să fie în deplină concordanță cu denumirea pe care suverana i-a dat-o.

Exuberante și luxoase, grădinile reginei au intrat într-o perioadă de declin datorată unui întreg șir de evenimente precum decesul suveranei (1938), pierderea Cadrilaterului (1940), cel de-al Doilea

Război Mondial ș.a. Neîntreținute corespunzător, parțial distruse de mine marine, neglijate și stricate de către publicul vizitator în momentul în care acestea au fost transformate în parc public (1947) ș.a., grădinile regale de la Balcic și-au pierdut strălucirea de odinioară, însă au fost parțial revitalizate în momentul în care au fost transformate în grădini botanice și au intrat într-un circuit turistic.

Deși grădinile reginei Maria de la Balcic nu au fost gândite niciodată ca grădini botanice, colecția de plante indigene și exotice ce datează atât din perioada în care complexul aparținea suveranilor români, cât și cele plantate ulterior (reprezentate în mod special de specii lemnoase și exemplare exotice de arbori și de cactuși) conferă acestui complex aura unei astfel de amenajări peisagistice. Grădina nu este structurată pe categorii botanice, însă, prin complexitatea și diversitatea compoziției vegetale, poate fi privită ca o grădină botanică.

Multe rămân a fi spuse despre logica, arhitectura, compoziția vegetală și decorațiunile sculpturale ale paradisului grădinăresc al reginei, despre istoria zbuciumată a complexului în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial, despre degradările istorice și despre cele actuale ce se observă atât în arhitectura clădirilor, cât și în compoziția vegetală a domeniului, despre vegetația istorică și despre

noile specii adăugate, despre proiectele de restaurare concepute și chiar implementate ș.a., însă ne vom rezuma deocamdată doar la această succintă descriere și analiză istorică și compozițională a domeniului, având speranța că tot ce ține de sfera negativului și a degradărilor să fie rezolvat prin metode adecvate și într-un timp cât mai scurt.

Bibliografie:

Boia Lucian, *Balcic. Micul paradis al României Mari*, București, Ed. Humanitas, 2014.

Mandache, Diana, *Balcicul Reginei Maria, Curtea Veche*, București, 2014.

Maria Regina României, *Casele mele de vis*, revista Boabe de grâu, 1930.

Mexi Alexandru, *Why Poplar and not Kaki. Puzzles, Plants, Memory and Storytelling Gardens*, Scientific Papers. Series B, Horticulture, Volume LXI, 2017, pp. 353-360.

Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (Vol. VIII)*, Cognita, București, 2010.

Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (Vol. VII)*, Polirom, București, 2013.

Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (Vol. VI)*, Polirom, București, 2014.

***, *Casele de vis ale Reginei Maria - Castelul Balcic*, Muzeul Național Peleş, Sinaia, 2013.

Vilegiatură românească în Balcic

Raluca Zaharia

Pavilionul Grănicerilor

arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1936

Pavilionul Grănicerilor sau Vila Izbânda, denumirea dată după remodelarea realizată de către arhitecta Henrietta Delavrancea-Gibory, reprezintă una dintre cele două lucrări pe care regina Maria I le comandă în perioada 1934-1936. A doua comandă, Casa de ceai a reginei - sau Cara Dalga este unul dintre pavilioanele cele mai mici, dar și cel mai dificil de realizat de pe domeniul regal din cauza amplasamentului potrivit. Pavilionul de ceai este totuși cel care-i asigură Henriettei ambele comenzi, impresionând-o pe regină.

Prima atestare a clădirii o face chiar regina Maria care, în toamna anului 1924, la momentul achiziției nucleului domeniului de la Jean Chrissoveloni, observă prezența unei case de odihnă, un fel de sanatoriu pentru grănicerii locului, alături de o serie de trei mori pe care le cumpără pe rând de la localnicul turc care le administra.

În 1932, Cella Delavrancea, sora Henriettei și o apropiată a reginei Maria, vine în vizită la Balcic și o introduce pe sora sa comanditarei regale. Domeniul Regal de la Balcic era deja finalizat la acel

moment. Regina apreciază casele pe care Henrietta le proiecta și executa deja la Balcic, în ciuda câtorva opinii divergente între arhitectă și primarul localității, George Fotino. De-abia în 1936, odată cu Casa de ceai, este fermecată de spațiile imaginate de către Henrietta Delavrancea.

Comanda reginei Maria pentru clădirea deja existentă la acea dată a Grănicerilor era de a o transforma în ton cu restul construcțiilor realizate pe domeniu. Funcțional, ea urma să devină o casă a personalului domeniului. Stilistic, arhitecta reușește să respecte tema impusă. Din analiza planurilor aflate în Arhivele Naționale observăm refacerea din punct de vedere structural a clădirii în beton armat pentru a asigura durabilitatea construcției.

În prezent Vila Izbânda face parte din clădirile pavilionare răspândite pe fostul Domeniu Regal, care servesc cazării turiștilor. Modernizarea și modificările interioare impuse de noua funcțiune nu afectează aspectul exterior al clădirii, însă nu reprezintă cea mai judicioasă utilizare a spațiului.

Surse:

A.N.I.C., Fond Castele și Palate - Palatul Balcic, dos. 52.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014
Millitza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Vila Gh. D. Mugur sau „Turnul lui Mugur”
arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1934-1935

Vila numită poetic „Turnul lui Mugur” este realizată de către arh. Henrietta Delavrancea-Gibory la comanda profesorului, editorului și scriitorului de articole local Gh. D. Mugur. Inițial casa era proiectată să aibă un turn asemănător clădirilor din San Gimignano cerut de către proprietar. Proiectului i se opune însă primarul George Fotino care argumentează că turnul ar concura minaretul geamiei din apropiere și chiar turnul vilei regale, cu toate că aceasta din urmă se afla la o distanță apreciabilă de imobilul viitor.

Turnul lui Mugur devine astfel o casă de mici dimensiuni completată cu o priveliște pe măsură ce se deschide asupra golfului de pe 3 grădini-terase în trepte succesive. Printre colaboratorii amintiți de către arhitectă că au luat parte la această lucrare a fost și Florin Simionescu, care a mai participat și la construcția altor vile din Balcic.

Stilistic, vila reia din elementele caracteristice arhitecturii Henriettei Delavrancea: vitrajele de mari dimensiuni ce realizează legătura spațiului exterior cu cel interior, terasele succesive cu pergole, streșinile late, consolele etajelor și învelitoarea în olane cu pantă redusă. Toată arhitectura este îmbrăcată în

culoarea albă. Din punct de vedere funcțional, cele două niveluri compacte ale clădirii, subsol deschis inițial pe două laturi și parter - accesibil direct din stradă - prezintă funcțiuni minimale pentru o casă de vacanță.

Modul în care proprietatea supraviețuiește plecării forțate a românilor și lipsei de întreținere curentă este un miracol, chiar și în prezent starea de conservare a construcției este una delicată. Clădirea este abandonată, accesul dintr-o intrare laterală la străzii principale Vitosha, este liber, terasa inferioară este inaccesibilă, dar este utilizată de vecini pentru a crește legume. Printre modificările suferite față de proiectul inițial amintim: închiderea loggiei adânci de la parter, modificarea parapetului terasei peste parter, modificarea golurilor etajului, schimbarea tâmplărilor exterioare.

Modificările sunt justificabile dacă cunoaștem modul în care alte construcții ale Henriettei amplasate în zone dificile au fost vandalizate după retragerea românilor din Cadrilater de către populația locală. Cu toate acestea clădirea prezintă multe dintre elementele originale, printre care priveliștea pe care niciuna dintre casele vecine nu a blocat-o încă.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014
Millitza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Vila Ion Pillat

arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1934-1936

Construcția de la malul mării este realizată pentru poetul Ion Pillat și soția sa Maria Pillat-Brateș de către arh. Henrietta Delavrancea-Gibory în perioada 1934-1936. Este printre primele lucrări și poate cea mai dificil de realizat din cauza doleanțelor beneficiarilor. Arhitecta generează astfel mai multe soluții care se păstrează ca variante de proiect în arhiva personală a ei. La această lucrare, ca și la altele din perioada respectivă, arhitecta lucrează cu Niculae Nedelescu și cu Florin Simionescu. Dintre variantele propuse, cea care se construiește este cea fără loggie de colț, dar care păstrează terasele spre țărm și micul golf personal. Stilul abordat devine caracteristic vilelor Henriettei de la Balcic, o îmbinare reușită între modernitate prin liniile orizontale simple, culoarea albă a fațadelor, vitrajele de mare amploare și contextualism prin materialele folosite, piatra locală, olanele sau lemnul folosit în micile detalii.

Din punct de vedere funcțional, clădirea era gândită ca o casă de vacanță și nu drept o reședință permanentă a familiei Pillat, motiv pentru care încăperile erau simple și compacte. Accentul era pus pe terase, pe comunicarea cu exteriorul. De altfel, atât de mulțumiți au fost beneficiarii de această lucrare

încât Ion Pillat comandă îi comandă Henriettei o a doua vilă pe un teren mai în deal față de prima.

Primul test de supraviețuire al construcției este reprezentat de momentul retragerii românilor din Cadrilater în 1946, ceea ce a presupus imposibilitatea de a vizita și întreține proprietatea direct, ci doar prin intermediul unui îngrijitor local. Acesta din urmă, plătit de proprietar, reușește să țină construcția într-o stare bună până la momentul naționalizării tuturor acestor imobile.

Al doilea test pe care vila îl va trece este reprezentat de sistematizarea falezii din anii 1950-1960. Acest moment a presupus demolarea unor vile vecine ridicate prea aproape de noul mal proiectat. Vila Pilat supraviețuiește chiar dacă își pierde în mare parte amenajarea peisageră.

În prezent, construcția este transformată în restaurantul unui hotel din apropiere și încă păstrează caracteristicile arhitecturale originale, fiind bine întreținută chiar dacă cadrul construit adiacent este foarte agresiv, fiind practic sufocată vizual de hotelul din fundal și amalgamul de terase din prim plan. Din vechile ziduri de sprijin și terase se păstrează doar fragmente izolate.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014
Militza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Vila Octavian Moșescu

arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1934

Vila familiei primarului Octavian Moșescu și a soției sale Penca de origine bulgară mai este cunoscută și după numele fiicei lor - Balcica. Clădirea de mici dimensiuni, dar cu o serie de terase amenajate peisager este printre primele lucrări ale arhitectei Henrietta Delavrancea-Gibory în Balcic. Conform amintirilor arhitectei, printre cei care o secondează la proiectarea și supravegherea execuției acestei case este viitorul arhitect Florin Simionescu, inginer fiind însă același Coșa cu care colaborează la mai multe vile de la Balcic.

Stilistic, clădirea rezolvă particularitățile terenului de unde rezultă terase în amfiteatru placate cu ziduri de piatră brută fasonată, beneficiază de goluri de mari dimensiuni, streășină largă, învelitoare de olane tipică locului și culoarea omniprezentă - albă.

Din punct de vedere al vecinătăților, imobilul se regăsește lângă vila Elizei Brătianu și vizavi de vila Ioanidi a lui Duiliul Marcu.

Imobilul supraviețuiește până astăzi grație oamenilor care l-au locuit și cărora le-a fost un cămin primitiv. Balcica Măciucă, fiica lui Octavian Moșescu

amintește despre casa copilăriei sale de la Balcic în memoriile sale. Curtea generoasă a casei, cu terasele deschise în amfiteatru spre mare, este, pentru o scurtă perioadă a anilor copilăriei Balcicăi, casa pictorilor Balcicului și a lui Octavian Moșescu, bun prieten al lor. După plecarea românilor din Cadrilater clădirea este locuită de fratele de origine bulgară al Pencăi și de familia acestuia. Atașamentul lui Octavian Moșescu față de anumite elemente de decor (coloane de piatră, măsuță de piatră de grădină pe care Penca servea cafeau ritualic grupului de artiști) este atât de mare încât la plecarea definitivă din Balcic, acesta ia, pe un vas la Constanța și apoi cu trenul până la noua lor reședință urbană din Râmnicul Sărat, piesele de piatră. Singurul element de care Balcica aduce aminte este statuia Fecioarei Maria în nișa din zidul de la intrarea casei, ferecată în spatele unui grilaj de fier forjat. Statuia a stat în acel loc până recent, nu este cunoscută soarta actuală a sculpturii.

În prezent Casa Moșescu este o locuință privată și este inaccesibilă publicului.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014

Militza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Balcica Măciucă, *Balcic*, Ed. Semne, București, 2017

Primăria Balcic

arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1934-1937

Primăria din Balcic, actualul Muzeu de Arheologie și Istorie, este prima și singura clădire publică pe care arh. Henrietta Delavrancea-Gibory o proiectează și realizează în Balcic alături de arh. Niculae Bădescu.

În ciuda diferențelor de opinie între ea și primarul George Fotino asupra proiectelor a două vile, acesta din urmă îi încredințează în 1934 transformarea vechii primării - o construcție eclectică de mici dimensiuni, realizată în secolul al XIX-lea, într-un local modern, compatibil cu noua administrație. Transformările operate asupra clădirii reflectă transformările radicale pe care George Fotino, cu susținerea reginei Maria, le întreprinde.

Stilistic, clădirea se apropie de lucrările de factură modernă realizate deja de Henrietta în București la Institutul de Igienă. Funcțional, analiza planurilor relevă spații pentru funcționarii publici, un hol generos și o casă a scării marcată în volumul arhitectural al turnului. Caracteristic clădirii este preluarea în cadrul volumului construit al clădirii a diferenței de nivel de pe amplasament.

În prezent clădirea adăpostește Muzeul de Arheologie și Istorie locală, iar alipită ei a fost realizată o parcare publică îngropată în teren.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014
Militza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Vila Mircea Cancicov

arh. Henrietta Delavrancea-Gibory - 1936

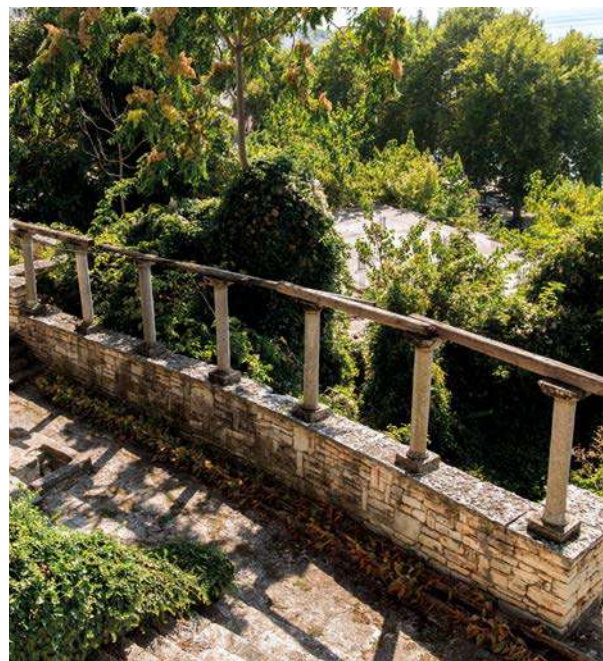

Clădirea este ridicată pentru fostul ministru de finanțe originar din regiunea Bacăului, Mircea Cancicov de arhitecta Henrietta Delavrancea-Gibory și reprezintă una dintre ultimele lucrări ale acesteia în Balcic. Colaboratori îi sunt, din nou, arh. Niculae Bădescu și ing. Coșa.

Din punct de vedere urbanistic, construcția a generat unele tensiuni între arhitectă și primarul George Fotino, acesta argumentând că vila este mult prea mare pentru zona respectivă. Întrădevăr, dintre toate lucrările Henriettei, vila Cancicov este printre cele mai mari din punct de vedere al suprafeței desfășurate, și cu toate că își păstrează compactitatea

în plan, ea se ridică pe înălțime cu un nivel peste parterul caselor vecine. Printre proprietățile vecine se află și casa Elisei Brătianu, o clădire de lemn cu două niveluri și doar un singur nivel vizibil la stradă, iar vizavi Vila Nataliei Ioanidi.

Din punct de vedere stilistic, clădirea reprezintă o sinteză a stilului Henriettei, parterul are o loggie de mari dimensiuni cu un singur punct de sprijin, o tâmplărie de colț cu o mare suprafață vitrată, totul pentru a deschide acest nivel spre o perspectivă generoasă a golfului. Nivelul subsolului face legătura cu nivelul terenului prin ample terase amenajate cu pergole, fântâni, elemente sculpturale și vase de-

corative. Din punct de vedere funcțional, la nivelul subsolului sunt spațiile anexe, la nivelul parterului accesibil din stradă sunt spațiile de zi și la nivelul etajului se află dormitoare. Accesibilitatea se realizează pe o intrare principală din str. Iarovov și o intrare secundară în zona grădinii de la nivelul scării-urbane din vecinătate.

Construcția nu este afectată de lucrările de amenajare a falezii din anii 1950-1960, fiind amplasată mult mai sus pe deal. Domeniul supraviețuiește

și retragerii românilor din Cadrilater, fiind ocupată și întreținută de secretarul organizației Balcic a partidului comunist.

În prezent, construcția este neocupată, dar nu este abandonată, accesul fiind restricționat publicului. Din spațiul public sunt vizibile degradări medii ale clădirii și lipsa de totală de îngrijire a teraselor amenajate, creșterea necontrolată a vegetației, precum și lipsa întreținerii sistemelor de colectare și evacuare a apelor pluviale.

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014
 Militza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Vila Natalia Ioanidi

arh. Duiliu Marcu - 1936

Proprietatea Nataliei Ioanidi, asemeni altor vile vecine de pe aceeași uliță a orașelului pitoresc Balcic, este cumpărată de la familia Corteanu. Arhiva arhitectul Duiliu Marcu aflată în proprietatea UAR păstrează proiectul construcției, însă nu este menționat tipul lucrării, neștiindu-se dacă a fost vorba despre o remodelare, o transformare a unui imobil existent sau o construcție nouă.

Din punct de vedere stilistic, clădirea se integrează specificului local mediteranean cu influențe moderne, stil care definește tipologia arhitecturii perioadei românești în Cadrilater. Din punct de vedere funcțional este vorba de o vilă de vacanță cu un plan compact, redus la un parter și etaj cu câteva dormitoare și o terasă în consolă care este orientată spre mare.

Supraviețuirea până în prezent a acestei clădiri de patrimoniu o putem pune pe seama amplasamentului, depărtat de faleză, pe coasta dealului și integrat în țesutul istoric tradițional. Asemeni altor vile, amenajarea exterioară constituia un punct important al proiectului, din nefericire însă, grădina de odinoară a fost desființată în favoarea construcției unui bloc.

În prezent imobilul este locuit și bine întreținut însă nu este marcat sau clasat ca imobil de patrimoniu.

Dincolo de vila Ioanidi, Balcicul îi datorează arh. Duiliu Marcu și arh. Bedeus planul de sistematizare al localității realizat în perioada primarului George Fotino, la care și-a adus contribuția, însăși regina Maria, prin concepțiile de dezvoltare durabilă și conservare a caracterului local arhitectural, dar și a peisajului.

Bibliografie:

<http://arhitectura-1906.ro/2016/08/omul-arhitectul-si-profesorul-duiliu-marcu/>

<https://www.uniuneearhitecilor.ro/s/res/div/Duiliu%20Marcu%20-%20Semicentenar%201966-2016.pdf>

Vila Sanda Smărăndescu - Ghiulamila

arh. Paul Smărăndescu - 1934

Arhitectul Paul Smărăndescu cumpără asemeni altor oameni de cultură și politicieni un teren în zona de faleză a orașului Balcic în perioada interbelică pentru a ridica o casă de vacanță proprie. Proprietatea este învecinată cu cea a familiei Cutzescu Storck. Vila de vacanță îi este destinată fetei sale, Sanda Maria Angela, tot arhitectă, și a fost proiectată de tatăl - Paul Smărăndescu și materializată de antreprenorul de origine italiană Americo Furlani. În 1936 Sanda se căsătorește cu arh. Dimitri Ghiulamila și astfel vila din Balcic ajunge să poarte

numele Smărăndescu-Ghiulamila. Din cercetarea biografică a familiei arhitectului Paul Smărăndescu nu există mențiuni frecvente referitoare la vila din Balcic. De fapt, aceasta este folosită drept reședință de vacanță doar o perioadă limitată până în 1945 la moartea arhitectului și la plecarea la Paris a Sandei și a soțului ei, la un an după tristul eveniment.

Legată de prezența familiei Ghiulamila la Balcic mai este și o altă vilă proiectată de soțul Sandei ce poate fi admirată și astăzi pe str. Dobrev. Din punct de vedere stilistic Vila Sanda păstrează specificul

local, se încadrează bine în sit pe un teren accidentat și profită la maximum de priveliștea spre mare beneficiind și de ambientul unor grădini terasate amenajate în spiritul epocii.

Din punct de vedere funcțional clădirea este mai mare decât majoritatea vilelor, familia Smărăndescu fiind una numeroasă atunci când se reunea, iar vila constituie a doua reședință de vacanță după Vila Vânători din Sinaia. Această dimensiune considerabilă a făcut-o ulterior, în perioada contemporană, să fie ușor de transformat într-un hotel-pensiune.

Clădirea a scăpat cu intervenții minore de valul sistematizării și al demolărilor din perioada anilor 1960, fiind suficient de departe de linia țărmului. Cu toate acestea, alte intervenții contemporane, în special asupra platformelor exterioare se pot remarca ușor. În prezent, Vila Sanda oferă cazare turiștilor fără a menționa povestea din spatele casei de vacanță ce a aparținut cândva unei cunoscute familii de arhitecți.

Casa Cecilia Cutzescu-Storck

1922-1926

Această vilă ce rezistă cu încăpățănare în degradarea ultimilor ani este una dintre cele mai vechi construcții ridicate de oamenii de cultură români stabiliți la Balcic. Cecilia Cutzescu-Storck (1879-1969), pictoriță, căsătorită cu sculptorul Frederic Storck cumpără în anii 1920 o proprietate pe malul mării în micul și cochetul oraș de coastă numit Balcic. Achiziția este determinată de sora și cumnatul acesteia, Ortansa și Alexandru Satmary, care îi propun să viziteze Balcicul înainte de a cumpăra, așa cum intenționa inițial, o proprietate la Constanța. La acel moment, interesul pictorilor români pentru tema mării și pentru Coasta de Argint este în plin avânt, doamna Storck profitând de moment pentru a-și petrece verile la mare.

În 1924, la momentul celei de-a doua vizite a reginei Maria la Balcic, familia Cutzescu-Storck împreună cu alți pictori, printre care și același Alexandru Satmary, cel care o însoțește pe regină în turul ei în Balcic, este bine instalată într-o construcție existentă veche, tradițională, utilizată atât ca atelier cât și ca locuință. Vila Elena - clădirea existentă - apare contrastant în picturile Ceciliei alături de casa cu loggie de piatră. Regina Maria apreciază casa familiei Storck ca „frumoasă și mică”. Însăși Cecilia, în memoriile ei, vorbește despre aceasta menționând: „Odaia de jos era foarte scundă, cu plafonul de lemn, după moda turcească, prin fundul ei trecea scara interioară care ducea la odaia de sus. O împodobisem cu multe covoare de preț aduse de la București, ca să dau încăperii un aspect frumos și să nu se mai vadă crăpăturile zidului care se dăra mereu”.

Arhitecții casei cu loggie a familie Stork nu sunt cunoscuți, însă este posibil ca acest cuplu de artiști să-și fi proiectat singuri locuința. Documentarea evoluției constructive a imobilului este facilă, deoarece pictorița realizează și expune numeroase tablouri cu proprietatea din Balcic la mai multe evenimente culturale importante. În aceste condiții se poate identifica o primă etapă de construcție (1924-1926), ce se suprapune cronologic cu primele lucrări pe care regina Maria le întreprinde la Balcic, și constă în ridicarea unei case-turn din piatră albă de Caverna, cu specific local, având ca element distinctiv loggia cu 3 arcade și o amenajare peisagistică în terase legate de trepte până la malul stâncos al mării. Legătura dintre construcția nouă, ridicată la stânga Vilei Elena și construcția existentă se realiza greoi, fapt ce determină în anii următori demolarea integrală a Vilei Elena și extinderea casei-turn cu încă 5 arcade, plus lucrări la amenajarea exterioară generate de această reconfigurare.

Din punct de vedere stilistic, Casa Storck este mai degrabă reprezentativă pentru arhitectura vilelor italiene de pe coasta mediteraneană, decât pentru casele tradiționale de factură turco-tătară. Elementul caracteristic, care se constituie ca reper pentru această vilă este loggia deschisă spre mare. Loggia este, prin excepție, și spațiul de primire al oaspeților familiei. Regina Maria, vecina lor, vine de câteva ori în vizită, acompaniată de primarul George Fotino sau de Eliza Brătianu.

Cercetând planurile de epocă și planurile actuale observăm cât de întins era și încă este domeniul Cutzescu-Stork, dar și al vecinilor:

imobilul arhitectului Paul Smărăndescu sau Palatul Regal. Accesul principal se realizează dinspre oraș, deși fațada principală și reprezentativă este cea dinspre mare având loggia cu 8 arcade. În urma sistematizării falezei din anii 1960, domeniul Storck a suferit modificări ale teraselor inferioare, precum și reconfigurări ale scărilor de acces.

În prezent, Casa Storck se află în proprietatea statului bulgar, este clasată drept clădire de patrimoniu însă, cu toate acestea, este abandonată și se află într-o avansată stare de degradare. Problemele cu care se confruntă sunt generate de amplasament, tasări diferențiate, neîntreținerea sistemului de colectare, preluare și canalizare a apelor pluviale ce generează fenomene de alunecare locală a teraselor și implicit și a construcției, vegetație scăpată de sub control ș.a. Neîntreținerea domeniului și a construcției generează și degradarea acoperișului din olane și prăbușirea planșelor intermediare.

Perioada 2007-2010 este marcată de speranță pentru această clădire. Arhitecta șefă a orașului Balcic, Nelka Tsankova, publică în 2007 un articol în

revista franceză La Pierre D'Angle, despre proiectul ei de master pentru restaurarea și transformarea în Centru de Arte a domeniului cu menționarea amenințărilor cu care se confruntă clădirea, dar și a unor intervenții cu beton armat realizate în perioada de după 1960 pentru consolidarea clădirii și a teraselor. În 2009 și 2010 subiectul Casei cu loggie pasionează alți câțiva tineri arhitecți pentru a-și realiza proiectele lor de diplomă de conversie și restaurare a reședinței artistice. În același timp, parte din domeniul Storck împreună cu o posibilă zonă a Domeniului Regal, devin subiectul unei dezvoltări imobiliare de apartamente de vacanță de lux, beneficiind de ieșirea directă la faleză.

Nici proiectul rezidențial, nici proiectul de restaurare nu se realizează, iar prezentul surprinde Casa Storck înconjurată de o junglă, abandonată și în proces de degradare, în ciuda listării sale ca imobil de patrimoniu.

Bibliografie:

<http://arhitext-indrazneste.blogspot.ro/2010/09/centru-de-cultura-si-arta-la-balcic.html>
<http://www.case-frumoase.ro/vila-frederic-storck-si-cecilia-cutescu-storck-din-balcic/>
<http://jurnalul.ro/timp-liber/casa/resedinta-storck-de-la-balcic-296976.html>
<http://clasate.cimec.ro/detaliu.asp?k=B56BA00DDDE046119D3B96A97734B0BC>
<http://clasate.cimec.ro/detaliu.asp?k=DE61D7ED57014D9CA66D44540D856E58>

Prezența Elizei Brătianu în Cadrilater

Oana Marinache

Balcicul se dezvoltă intens în perioada următoare stabilirii reginei Maria, protipendada românească apelând preponderent la serviciile arhitectei Henrietta Delavrancea-Gibory (1897-1987), care realizează 24 de lucrări în localitate.

Influențată de regină, pe care o vizitase de mai multe ori la Balcic, dar și de primarul George Fotino (1896-1969, primar între 1934-1937), fostul director al Bibliotecii „Ion I. C. Brătianu” din București, Eliza Brătianu (1870-1955) a achiziționat în perioada 1934-1935 mai multe proprietăți în Cadrilater. Fosta prințesă Știrbey rămăsese văduvă în 1927, după ce îl pierduse pe Ion I. C. Brătianu, prim-ministrul României și unul dintre făuritorii Marii Uniri.

În 15 octombrie 1934 Eliza Brătianu - reprezentată de Panait Dimitriadis - a cumpărat pentru 80.000 lei, de la Hagi Giavid Ismail, prima proprietate în Balcic, în str. B. P. Hajdeu nr. 9, pe care se afla o casă din trei părți piatră și o parte paintă, acoperită cu olane, compusă din parter și etaj. La parter se aflau trei camere și o sală, iar la etaj 4 camere

și o sală. Lipite de casă se mai aflau o bucătărie și un grajd. Suprafața terenului era de 279 m.p. În 29 octombrie Eliza obținea autorizația de construcție pentru construirea din nou a casei, care trebuia să respecte legile și caracterul local. Planurile transformării vechii case sunt semnate de arhitecta Henrietta Delavrancea în data de 1 noiembrie. Gustul Elizei pentru arhitectura neoromânească și cel al arhitectei, creatoare a unei sinteze românești și balcanice, se combină armonios în prefacerea vechii proprietăți. În 3 noiembrie Eliza intră într-o nouă tranzacție cu Avram Almalech, pentru proprietatea din str. Bursei, suprafața fiind de 350 m.p., iar prețul de 90.000 lei. Aici se afla o casă din piatră, acoperită cu olane, având parter, etaj și mansardă. La parter se aflau un hol, 2 camere și dependințe, la etaj un alt hol, 3 camere și alte dependințe.

În mai 1923 Ibrahim Halil vânduse proprietatea sa din str. B. P. Hajdeu nr. 17 Anei Gheorghiu, soția lui Polihronini Diamandidis. Casa avea două camere și o bucătărie. Aceasta îi va vinde o bucă-

tărie Elizei Brătianu în 12 aprilie 1935, pentru suma de 6.000 lei, urmând a fi dăruită și a se realiza zidul despărțitor dintre proprietăți.

În 10 august Ana Diamandidis îi mai vinde Elizei, pentru 40.000 lei, un teren de 50 m.p. cu ce se afla construit pe el, fără să se precizeze funcțiunea construcției. În 6 mai are loc o convenție între Eliza Brătianu și patru vecini, Anastasia S. Schilici, Elena Halichias, Zinovia Flori și Chiriază Flori; proprietatea acestora se afla în str. B. P. Hajdeu nr. 7 și i se permitea Elizei să taie streșina unei case ruinate și a uneia locuite de familie și să amenajeze calcanul, se închidea o fereastră și se ridica un zid. În 18 noiembrie Eliza mai cumpără un teren de 6 m.p. de la Primăria Balcicului, pentru desăvârșirea alinierii. Toate aceste extinderi trebuie înțelese prin prisma pasiunii Elizei de a amenaja o grădină în terase descendente.

Proprietatea Elizei se află astăzi în folosința Uniunii Compozitorilor din Bulgaria, dar este neglijată și nu mai păstrează amintirea proprietății ei române.

Eliza Brătianu a avut și inițiative culturale în Balcic, contribuind la înființarea muzeului orașului, cu trei secțiuni, de artă, etnografie și arheologie.

În data de 30 noiembrie 1935 Eliza Brătianu a achiziționat moșia statului numită Mumcil, având o suprafață de 3.376 m.p., aflată în comuna Vulturești, județul Caliacra. În 10 decembrie a extins moșia cu o vie, de 5.589 m.p., cumpărată de la Nicola St. Bogdanof pentru suma de 22.000 lei. Eliza a fost reprezentată de ing. Ion Roman. Acesta îi realizase și planul de situație al proprietății din Balcic, deci este posibil să fi fost implicat în diferite lucrări.

În Arhiva Brătianu se mai găsește proiectul bisericii din Vulturești, semnat de arhitecta Delavrancea-Gibory și datat august 1934. Nu știm dacă Eliza s-a implicat în acest proiect sau dacă el a fost realizat.

Aceste proprietăți au fost pierdute odată cu cedarea Cadrilaterului în septembrie 1940.

Surse:

A.N.R., fond Brătianu, dosar 341

B.N.R., fond Brătianu, dosar X/10

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic, micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014

Oana Marinache, *Știrbey: reședințe, moșii, ctitorii*, Ed. ACS, București, 2014

Millitza Sion, *Henrieta Delavrancea Gibory - arhitectură 1930-1940*, Editura Simetria, București, 2009

Familia Chrissoveloni și Balcic

Oana Marinache

Jean (Zannis) Chrissoveloni (1881-1926), născut la Galați, a fost una dintre personalitățile de seamă ale lumii financiar-bancare în perioada interbelică. Era reprezentantul unei familii grecești, care își legase inițial destinul de comerțul cu porturile Galați și Brăila și care își extinsese afacerile în București în 1881. Căsătorit cu englezoaica Sybille Youell, a fost unul dintre apropiații principesei și ulterior reginei Maria a României. A dat dovadă de un simț organizatoric deosebit, atât pe domeniul de la Ghidigeni, cât și în eforturile de ajutorare a răniților și aprovizionarea în timpul Primului Război Mondial.

În august 1916, odată cu intrarea României în război, Jean Chrissoveloni îi propune reginei Maria crearea unui serviciu de ambulanțe. Inițiatorul proiectului se dedică trup și suflet comandării mașinilor, echipării lor și aprovizionării cu combustibil și organizării efortului din spatele frontului. În primăvara lui 1917 Jean Chrissoveloni va organiza primul spital „Regina Maria” la Onești. Până în mai 1917 spitalul din Ghidigeni, care a primit numele prințului Mircea, fusese amenajat în fosta sală de tenis acoperită, inaugurarea având loc în 31 mai/13 iunie, în prezența reginei. În august regina vizitează

o nouă realizare, spitalul din barăci de lemn de la Coțofenești, amenajat de generalul Arthur Văitoianu și Jean Chrissoveloni, care i-au construit și „o căsuță de lemn încântătoare, puțin mai sus de spital, cu vedere în două părți asupra Troțușului.” După război, în 1920 Jean Chrissoveloni a pus bazele Băncii și o bună parte din proprietățile sale au făcut parte din capitalul social. Cu toate că în 1925 a demarat proiectul de construcție al noului sediu, un adevărat palat italian, pe str. Lipscani, după planurile arhitecților G. M. Cantacuzino și August Schmiedigen, nu a mai apucat să îl vadă inaugurat, căci o boală necruțătoare l-a răpus în plină activitate.

Începând cu 1923 familia și Banca Chrissoveloni investesc în Cadrilater, cumpărând proprietăți la Balcic. Nepotul său povestește: „În perioada când Cadrilaterul a aparținut României, Jean Chrissoveloni a fost primul investitor acolo pentru că era o vestită moară alături. A fost una dintre cele mai bune investiții pe care le-a făcut.” Într-adevăr, în 1923 Banca Chrissoveloni cumpără Industrială Balcic, moară și fabrică de făinoase. Potrivit planurilor de arhitectură regăsite în arhiva băncii, au existat mai multe propuneri de transformare a clădirilor achiziționate.

Aflată în teritoriul cedat Bulgariei în 1940, afacerile nu s-au mai putut desfășura în condiții prielnice și moara a fost vândută în 1941.

În 1924 vor începe și achizițiile de terenuri, care vor intra ulterior în posesia reginei Maria. Cu prilejul unei călătorii la Constanța, în octombrie 1924, regina este convinsă de pictorul Alexandru Szathmari să reviziteze Balcicul, unde începuse să apară o colonie artistică. După ce vizitează casa Storck, descoperă un teren, pe care și-l dorește imediat: „Am ajuns apoi la un loc... ei bine, locul pe care-l vreau și pe care trebuie să-l am! Un plop

Moara Industrială Balcic

Date tehnice

Clădiri și teren

Atelier și depozit, 187 m.p.

Clădirea morii, 5 etaje, 1213 m.p.

Clădirea morii mici, 3 etaje, 166 m.p.

Magazia, 3 etaje, 240 m.p.

Clădirea veche, 84 m.p.

Magazie de beton, 970 m.p.

Curte, 1335 m.p.

Fabrică de macaroane

Atelier mecanic

Planurile semnate de arhitect Ernest

Pinstners, 22 aprilie, București;

desenator conductor P. Stancef, Balcic,
noiembrie 1929

imens, gigantic, atârna chiar deasupra mării, ieșind dintr-o mică terasă care era chiar pe plajă. O sursă de apă rece, limpede ca un cristal, țâșnea din zid. Terenul se ridica în spatele copacului în mai multe terase susținute de ziduri în stil italian - un loc de vis, locul potrivit, dar!... el aparține lui Jean Chrissoveloni, care l-a cumpărat pe mai nimic, și care se pare că nu face nimic cu el. Ah! Mi-ar plăcea acest loc! Toată viața mi-am dorit un astfel de loc, imaginându-mi că-l pot găsi doar în Italia și iată-l aici la Balcic.” La acea dată acolo se afla doar o colibă dărăpănată. Pe 6 decembrie, cu prilejul unei discuții la Palatul Cotroceni, obține de la Jean Chrissoveloni terenul mult dorit: „El a venit pentru colțișorul de la Balcic pe care mi-l dă cu plăcere, încântat să-mi facă un serviciu.”

Pe măsură ce planurile avansează, regina obține de la el și moara veche, după cum consemnează în jurnal în 8 februarie 1925: „Înapoi, ca să-l pri-

mesc pe Jean Chrissoveloni, în legătură cu prețiosul meu colțișor Balcic. El a fost foarte drăguț în legătură cu acest lucru și a încercat să-mi dea și vechea moară sau mori, ca să-mi rotunjesc proprietatea astfel încât tot acel locșor va fi în posesia mea. Sunt încântată.”

În 26 februarie 1925 se semnează contractul de vânzare-cumpărare între generalul Ernest Bailiff, reprezentantul reginei și Jean Chrissoveloni, pentru 4.000 m.p., evaluați la 400.000 lei; cu această ocazie aflăm că proprietatea fusese achiziționată de Chrissoveloni în 21 iulie 1924 de la Petre D. Economu care la rândul său devenise proprietarul ei în 1914.

În toamna anului 1926 regina s-a putut bucura de „Cuibul solitar” proiectat de arhitectul Emil Gu-neș și ulterior a extins proprietatea cu noi terenuri și construcții.

Surse:

A.N.D.M.B., fond Banca Chrissoveloni

Bibliografie:

Lucian Boia, *Balcic. Micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, 2014

Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (1924)*, Ed. Historia, București, 2008

Regina Maria a României, *Însemnări zilnice (1 ianuarie 1925 - 31 decembrie 1925)*, Ed. Historia, București, 2008

Oana Marinache, *Patrimoniul familiei Chrissoveloni de-a lungul veacurilor*, Ed. Istoria Artei, București, 2016

http://adevarul.ro/economie/afaceri/foto-interviu-jean-chrissoveloniom-afaceri-la-21-ani-playboy-tatadevenea-mai-important-bancher-1_550bf803448e03c0fdb-ba446/index.html

Peisaj de devastare și consum în Balcic

O grilă de lectură contemporană

Sebastian Ionescu

Sharon Zukin, sociolog, nota în cartea ei din 1992, „Landscapes of Power. From Detroit to Disney World” analizând peisajul nord-american, că „locul este astăzi adânc divizat între peisajul de consum și cel de devastare”, ambele tipologii de peisaje fiind aflate sub marca puterii, chiar dacă una democratică, conferită de economia pieței libere globale.

Ca reper de plecare, pentru înțelegere, ceea ce încă putem defini drept loc autentic, chiar și pentru Balcicul contemporan, este ulița Peyo K. Yavorov. Aceasta, pe lângă minunatele case/vile ale Henriettei Delavrancea și Duiliu Marcu, constituie un micro-peisaj cultural în sine ce prezintă coerență, unitate, autenticitate, armonie, scară umană și „încă acel ceva”. „Acel ceva” care, în termeni estinși arhitecturali, se numește *genius loci*, tradus ca spirit/suflet/sens al locului.

Peisajul de devastare, un „anti-loc” este discernabil la propriu prin imaginea freneziei dezvoltării necontrolate a mediului construit tipică post-socialismului. Și totuși, dată fiind topografia dinamică a reliefului Balcicului, construcțiile haotice noi post 1990 prezintă un oarecare șarm și nu sunt atât de distonante cu edificiile ceva mai vechi din stațiunile

estivale mai „plate” precum Albena (sau, de ce nu, Mamaia), acolo unde ordinea obsesivă a modernismului alb, pur și dur socialist contrastează cu noile inserții din perioada (pseudo)capitalistă. În Balcic, peisajul de devastare apare ca o organicitate naturală care, dacă nu este asumată, atunci măcar acceptată. Mai departe, ar părea că, printr-o cosmetizare abilă, peisajul ar putea fi chiar remediat, re-localat. Aceasta în ciuda faptului că vila Ion Pillat a Henriettei Delavrancea este practic „canibalizată” de propria extindere, iar legea junglei în registru urbanistic este animată de competiția dură în atingerea prim-planului vederii mării, precum în cazul litoralului românesc.

Peisajul de consum reprezintă, în decriptarea aceleiași Sharon Zukin, „Disney”-ficarea, radiația puterii spațiului comercial nord-american la scară globală. Sunt și în Balcic amalgamate varii medii, geografii, perioade, iar ficțiunea alternează kitsch cu narațiunea istorică, „decontextualizând viitorul” (Zukin). Nu este locul aici pentru alcătuirea unui „inventar” de elemente/spații comune prezente acum pe toate plajele litoralului Mării Negre și la nivel global. Ceea ce prezintă real interes, invocând-o aici din nou pe Zukin, este simbolul pe care îl încorporează

consumul din spatele peisajului. În cazul de față, apropierea simbolului național românesc „Regina Maria”, care este de departe „brand”-ul orașelului, „contaminând cu regalitate” de la nume de produse la localuri, aducând cu sine toată recuzita de elemente publicitare/suveniruri etc. În mod evident, contradicția este la nivelul personajului istoric reprezentat de regină, care, pentru populația bulgară indigenă a reprezentat, din punctul ei de vedere, apartenența la o epocă mai puțin luminoasă din

istoria sa. Deși suntem foarte departe de un parc tematic tip Disneyland și care (încă) nu influențează direct forma urbană, s-ar putea obiecta totuși că, atât prin peisagistică cât și parțial prin arhitectură, Domeniul reginei Maria ar prefața, cu eclectismul său exotic, tot o ipostază a globalizării. Poate, însă cel mai probabil o cu totul alta, una ce ar fi condus către o formă de sincretism, cu siguranță nu cea determinată de piață, fără „efectele secundare” ale devastării și consumului.

Bibliografie:

Zukin, Sharon, *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*, University of California Press, Berkeley, 1992

În loc de final

Poftiți în Dobrogea culturală!

Silvia Vrânceanu Nichita

Dobrogea este un tărâm care se confundă în mentalul colectiv cu litoralul Mării Negre și Delta Dunării. Un verdict nedrept și superficial stabilit în virtutea standardelor turismului de masă. Altfel, prea puține mai atrag atenția deși dincolo de perdeaua de panouri ori spoturi publicitare, frumuseți pierdute ori uitate așteaptă să fie redescoperite și puse în valoare. Frumuseți miniaturizate pe care parcă s-a așezat praful tot așteptând ca cineva să le spună povestea. Căci Dobrogea este plină de istorii insuficient cunoscute, iar când se scutură de amintiri este cel puțin la fel de în vârstă ca istoria însăși. Și la fel de interesantă. De-a lungul timpului multe civilizații și-au lăsat amprenta pe acest teritoriu ars de soare și bătut de vânturi, contribuind la edificarea unui mozaic atât de specific și divers,

cu o strălucire unică, reflectând parcă toată lumea balcanică. Această margine frământată, colțuroasă și uscată de imperiu roman sau bizantin, tupilată chiar sub coturile Dunării, ascunde întreaga bogăție a lumii Balcanilor parcă înadins condensată și păstrată în aceste locuri. Antichitatea o găsim la Tomis, la Histria și Callatis, dar și la Capidava sau Adamclisi. Arhaismul medieval cu ale sale influențe orientale ni se relevă în toată splendoarea lui la Balcic, dar și prin satele tătarăști sau turcești risipite aiurea. Centrul vechi al Constanței stă mărturie deplină a calității arhitecturii deosebite a perioadei regale, de sfârșit de secol XIX-început de secol XX, cu un patrimoniu cultural, multiethnic și religios unic în România, iar Dobrici ne înfățișează faldurile ponosit-ruginite ale victoriei comunismului urban

de tip sovietic. Ingrediente de nelipsit în orice periplu - cetatea genoveză Enisala sau cea bizantino-bulgară Kaliacra. Multe ruine getice sau tracice peste care s-a depus loessul înăbușitor dobrogean, dar și cimitirele de eroi de la Turtucaia sau Dobrici care ne servesc mereu ca lecție de viață pentru modul în care suntem conduși. Calitate și stil? Elegantele vile ale Henriettei Delavrancea de la Balcic încă mai sunt în picioare așteptând să le fie redată strălucirea. Dor și vis? Băi de soare? Castelul regiinei Maria de pe Coasta de Argint sau vila regală de la Mamaia. Primele începuturi industriale în zonă? Moara Chrissoveloni există! Sau de ce nu să alegem o vizită la cramele din renumita podgorie Murfatlar sau pe terasele Dunării, la Ostrov? Vreți și mai mult cosmopolit, mai multe povești romantice? O plim-

bare prin cimitirul maritim de la Sulina ne dezvăluie povești din vremurile în care aici funcționa Comisia Europeană a Dunării.

Dobrogea este istorie și a făcut istorie. Este ea însăși o țară care merită explorată! Noi am făcut-o, în cadrul proiectului cultural „Revitalizarea patrimoniului cultural românesc din Dobrogea și Cadrilater”, iar lucrarea de față dorește să vă arate doar o parte din bogăția culturală a aceste regiuni. Este un început din ceea ce trebuie să fie o adevărată strategie de promovare turistică a spațiului cultural dobrogean.

Poftiți așadar în Dobrogea și veți pleca de aici cu amintiri de neuitat!

Drum bun!

Surse fotografice

Rebecca Bedeleian - pagina 76;

Octavian Carabela - paginile: 14, 42, 44, 68, 74;

Constantin Cheramidoglu - pagina 20;

Cristian Gache - paginile: 14, 15, 18, 26, 27, 28, 32, 34, 35, 38, 40, 41, 43, 44, 45,
52, 54, 56, 58, 62, 63, 73, 75, 77, 84, 86, 88, 90, 91;

Sebastian Ionescu - paginile: 54, 71;

Oana Marinache - paginile: 30, 64, 72, 73, 78, 82;

Diana Slav - paginile: 15, 17;

Serena Țenea - paginile: 29, 42, 62;

Livia Zaharia - coperta 1, paginile: 15, 23, 32, 35, 57, 62, 60, 66, 81;

INP (Institutul Național al Patrimoniului) dos. 3716/1986 - paginile: 23, 24;

Ziarul Universul, 24 august 1916 - pagina 42;

ANIC (Arhivele Naționale Istorice Centrale), fond Castele și Palate - paginile: 48, 51;

ANIC (Arhivele Naționale Istorice Centrale), fond Documente Fotografice, F.II, 584 - paginile: 50, 52.

Dobrogea culturală între Constanța și Balcic

Istorie, patrimoniu, peisaj

Proiect inițiat de:

arché

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Parteneri:

ASOCIAȚIA
PEISAGIȘTILOR
DIN ROMÂNIA
A S O P
FILIALA TERITORIALĂ
BUCUREȘTI

Administrația Prezidențială
Muzeul Național Cotroceni

Centrul Local
Cercetașii Marini
Constanța

ASOCIAȚIA DE TINERET
"Eu, Tu și Ei"
Focșani

Diana Slav
cultură și patrimoniu